

Fórum

ochrany přírody

/ SILNÉ STRÁNKY
A SLABINY NAŠÍ
OCHRANY PŘÍRODY

/ ČERVENÉ SEZNAMY

/ ROZHOVOR
S GUY PE'EREM

01
2014

Vážení čtenáři,

v lidském i veřejném životě se často stává, že se určité situace opakují, i když okolnosti a čas jsou jiné. Důkazem toho je i tento časopis. Když jsme v roce 2011 dospěli k rozhodnutí, že založíme diskuzní platformu Fórum ochrany přírody, byli jsme si vědomi toho, že je to krok do neznáma, experiment, který nemusí přežít první veřejné setkání. Rozhodli jsme se na to nemyslet a vykročit vpřed, jakkoli se zdálo, že doba i okolnosti jsou proti nám. Dnes jsme o tři roky dále, Fórum se stalo nedílnou součástí české ochrany přírody, a my jsme přikročili k dalšímu experimentu. V době, kdy je trh přesyten stovkami časopisů a každý je zahlcován obrovským objemem (často bezcenných) informací, jsme se rozhodli, že zkusíme vydávat časopis, který by doplňoval aktivity Fóra, nedubloval to, co již existuje, a stal se úspěšným – což u časopisu znamená, že bude čten. Odpověď na to, zda se i v tomto případě dočkáme paralely s osudem Fóra, si musíme několik let počkat. Podobně jako u Fóra to ovšem budete právě vy, ochránářská obec, kdo může podobu a obsah časopisu nejvíce ovlivnit – nejen články či aktualitami, ale i slušnou a konstruktivní diskusí, návrhy zajímavých a potřebných témat i kritikou chyb (které se nemohou neobjevit).

Přeji nám všem, aby se i tento experiment stal úspěšným.

Petr Roth

Předseda NNO Fórum ochrany přírody

OBSAH

// EDITORIAL

Petr Roth 2

// AKTUALITY A ZAJÍMAVOSTI

Podzimní setkání Fóra opět v Praze Jan Dušek 3

Webináře - další možnost vzdělávání Simona Poláková 3

Rozhovory s osobnostmi Jan Dušek 4

Dva mobilní pomocníci do terénu Simona Poláková 4

Evropská konference o ekologické obnově Jan Dušek 4

Významná evropská cena pro Hnutí DUHA Markéta Dušková 5

Konference Green Belt - zelený pás má potenciál spojovat lidi
Tomáš Růžička 5

Pozitivní pohled na ochranu přírody - Zelený seznam chráněných území IUCN Michael Hošek 6

Nová Evropská komise - změny pro agendu životního prostředí
Michael Hošek 6

Zprůchodnění migračních překážek vodních toků Jan Dušek 7

// VÝSTUPY ZE SETKÁNÍ FÓRA

Prolomení mlčení a hledání cest Jan Dušek 8

// ANALÝZY A KOMENTÁŘE

Jak je na tom ochránářský výzkum?
Handrij Härtel, Tomáš Vrška, Jakub Hruška 11

Pohled na novelu zákona o ochraně přírody a krajiny
Tomáš Rothrockl 14

Proč jsou Červené seznamy ve Švédsku silné, etablované a perspektivní?
Pavel Bína 15

// ROZHOVOR

Selhává společná zemědělská politika ve vztahu k biodiverzitě?
Lenka Vokasová, David Storch, rozhovor s Guy Pe'èrem 20

Foto z titulní strany:

Ťuhák obecný potřebuje zachovat i v zemědělské krajině roztroušenou zeleně.

Foto Zdeněk Hromádka

Fórum ochrany přírody 1/2014 ● ročník 1 ● vychází elektronicky 4x ročně ●
zdarma ● vydává Fórum ochrany přírody, Slezská 125, 130 00 Praha 3 ●
IČO 227 19 466 ● redaktorka Markéta Dušková ● grafický návrh a úprava
Edita Hrušková ● redakční rada Alena Bauerová, Petr Birklen, Jan Dušek,
Michael Hošek, Simona Poláková, Tomáš Rothrockl, Petr Roth a David Storch ●
kontakt: forumochranyprirody@email.cz, +420 604 503 856 ●
ISSN 2336-5056 ● číslo vychází 16. 10. 2014.

PODZIMNÍ SETKÁNÍ FÓRA OPĚT V PRAZE

V sobotu 18. října 2014 se uskuteční již šesté setkání Fóra ochrany přírody. Tentokrát se jeho účastníci sejdou v prostorách Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy ve Viničné 7 a budou se jako obvykle společně věnovat diskusi nad vybranými tématy ochrany přírody. Těmi jsou pro tentokrát ochrana volné krajiny a druhová ochrana.

Vzhledem k obsáhlosti obou tematických okruhů očekávají organizátoři zahájení diskuse, nikoliv její možné uzavření prodiskutováním všech detailních aspektů. Řada kolegů přispěla při přípravě setkání svými podněty k formulování základních otázek, na které se budou diskutující snažit hledat společné odpovědi. Zvládáme ochranu krajinného rázu? Jak zachovat prostupnost krajiny a omezit její zastavování? Proč správně nevyužíváme zákonné nástroje pro ochranu krajiny?

Setkání Fóra ochrany přírody. Foto Petr Suvorov

Proč se soustředíme jen na několik druhů, podle čeho volíme priority? Kdy se soustředit na ochranu jedinců a kdy spíš na stanoviště druhů? Jak plánovat repatriace, reintrodukce a introdukce? To jsou klíčové problémy, jimž se budou již tradičně účastníci podrobně věnovat v pracovních skupinách pod dohledem moderátorů. Závěry ze setkání budou opět

zveřejněny na internetových stránkách, a budou dle dohody směřovány ke konkrétním adresátům a dále budou podkladem pro další práci v rámci Fóra. Konkrétním otázkám vzešlým ze setkání se budeme dále věnovat.

Jan Dušek

WEBINÁŘE - DALŠÍ MOŽNOST VZDĚLÁVÁNÍ

Současná doba přináší díky využívání moderních technologií mnoho možností levného a zároveň kvalitního vzdělávání. Je možné ušetřit čas i peníze tím, že se lidé na přednáškách setkávají on-line nebo se na ně podívají až ze záznamu. Takovou službu nabízí [web Fóra ochrany přírody](#) (v odborné sekci záložka webináře).

Webináře jsou on-line semináře, které v tomto případě využívají technologie Google Hangouts on air. Účastnit se jich může kdokoliv odkudkoliv, pokud má připojení k internetu. Během 60 až 90 minut probíhá přednáška spojená s diskuzí, kterou mohou posluchači sledovat v reálném čase na videu. Mohou se průběžně ptát přednášejícího,

k čemuž slouží dialogové okno buď v komentářích pod videem na kanálu YouTube nebo speciální chatovací nástroj po kliknutí do videozáznamu. Dotazy je možné psát průběžně, sleduje je moderátor a postupně je přednášejícímu klade. K tomu, aby posluchač mohl být aktivním účastníkem, je pouze potřeba, aby byl přihlášený na Google nebo Youtube soukromým účtem (pro ty z vás, kteří takový účet nemáte, poskytuje Fórum své přístupy). Po skončení přednášky zůstává její záznam na YouTube i webové stránce Fóra ochrany přírody a je možné se na něj podívat kdykoliv. K tomu už žádné logování není potřeba, na druhou stranu už není možné s přednášejícím diskutovat. Webináře mají už několikaletou tradici, je možné se tedy podívat už na 16 přednášek. Letos jsou podpořeny z grantu MŽP pro NNO a snad i v příštích letech se podaří sehnat finanční prostředky na pokračování této aktivity. Pokud máte návrhy na témata webinářů (a jejich přednášející) či odborníky pro rozhovory nebo chcete být informováni o chystaných akcích, přihlaste se prosím na mail forumochranyprrody@email.cz.

Simona Poláková

- Recenzované články
- Poznatky z praxe
- Zahraníční inspirace
- Právní názory
- Archiv metodik
- E-learning
- Webináře**
- Diskuse
- Rozhovory

Hledej

▼ Rozšířené hledání

Webináře

Internetové semináře (webináře) představují moderní způsob on-line komunikace, která šetří zejména čas všech účastníků. Umožňuje plné zapojení přednášejících i posluchačů z pohodlí domova či kanceláře připojením do internetové aplikace. Účastníci nepotřebují zvláštní zařízení mimo přijímače a připojení k internetu.

V rámci projektu „Vzdělávání veřejnosti v otázkách ochrany přírody pomocí odborné informační platformy“ (CZ.1.07/3.1.00/37.0228), hrazeného z Operačního programu vzdělávání pro konkurenceschopnost, se konalo 15 webinářů. Lektori vždy představili prezentaci na dané téma, následovala diskuse s ostatními účastníky pomocí chatu. Záznamy z webinářů jsou k zhlédnutí zde a na kanálu Fóra ochrany přírody na serveru [YouTube](#).

Archiv webinářů

<p>Jak je na tom vzdělávání v ochraně přírody? 23. září 2014</p> <p style="background-color: #76b82a; color: white; text-align: center; padding: 2px;">Shlednout rozhovor >></p>	<p>Ochrana genetika - co nám říká a co ne 8. září 2014</p> <p style="background-color: #76b82a; color: white; text-align: center; padding: 2px;">Shlednout rozhovor >></p>	<p>Vývoj krajiny - co z něj vyplývá pro ochranu přírody? 25. červen 2014</p> <p style="background-color: #76b82a; color: white; text-align: center; padding: 2px;">Shlednout rozhovor >></p>
<p>Invasivní rostliny v chráněných územích</p>		

ROZHOVORY S OSOBNOSTMI

Audiovizuálních média se jeví jako stále více oblíbená. Fórum ochrany přírody je proto využívá pro přenos moderních a zajímavých poznatků a snaží se tak dostat informace k zájemcům v co nejpoutavější podobě. V průběhu roku 2014 natáčíme celkem osm rozhovorů, které jsou postupně zveřejňovány na [internetových stránkách](#). Pokoušíme se vybírat osobnosti, jejichž náhled na ochranu přírody je založený

na znalosti problematiky a schopnosti propojování informací s poznatky z dalších oborů.

Respondenty již byli David Storch a Vojtěch Novotný, zájemci si tak mohou poslechnout názory předních českých vědců na problémy současné ochrany přírody u nás i na vzdálených místech naší planety. Následovat bude například interview s Václavem Cílkem,

Vladimírem Dolejským, Lukášem Čížkem, Janem Sychrou a dalšími. Posлуhači mají jedinečnou možnost konfrontace vlastních myšlenek s odpovědmi našich hostů. O natočených rozhovorech jsou zájemci informováni prostřednictvím Facebooku Fóra ochrany přírody a [samotných internetových stránek](#).

Jan Dušek

DVA MOBILNÍ POMOCNÍCI DO TERÉNU

V dnešní době chytrých telefonů a mobilních aplikací se stále víc a víc přibližuje „ideální“ doba, kdy budeme moci mít v terénu k dispozici všechny, nejenom naše, pozorování a ještě se poradit on-line s odborníky o neznámých druzích.

Aplikace BioLog, kterou vytvořila AOPK ČR, umožňuje provádět první krok - záznamy

Terénní pozorování může být s pomocí moderní techniky okamžitě propojené s databází.
Foto Ondřej Mudrák

pozorování. Je to terénní zápisník, ve kterém lze vést vlastní nálezovou databázi, a také se můžeme podívat na záznamy jiných lidí, pokud je zpřístupní. V konečném kroku je BioLog napojený na NDOP (Nálezová databáze ochrany přírody), a jedním z cílů tvůrců je využít tzv. občanské vědy k rozšíření této databáze. Není však povinností uživatelů svá pozorování sdílet a není potřeba mít mobilní připojení k internetu během používání aplikace přímo v terénu, můžeme data je sdílet až v dosahu mobilního připojení k internetu.

Aplikace nahrazuje tužku a papír v tom, že je možné poznamenat si, kde jste viděli daný druh v terénu, kolik tam bylo jedinců, případně jakékoliv další poznámky. Papírový zápisník vylepšuje o to, že je možné okamžitě zaznamenat výskyt na mapě (jak za použití GPS, vyznačením v off-line mapě či ručním zápisem) a doplnit je o fotografie pořízené telefonem

či tabletem. Data je pak možné filtrovat podle druhů či lokality a exportovat z aplikace ve formátu .csv, který zpracuje například excel. Pozorování je možné sdílet jak s NDOP, tak s jinými uživateli. V případě, že chcete utajit lokalitu, je možné daný záznam či lokalizaci skrýt.

V případě botaniky lze zajít ještě dál. Pokud naleznete rostlinu, kterou neznáte, je možné ji nafotit (nejlépe několik obrázků) a pomocí aplikace FlowerChecker je poslat týmu mezinárodních odborníků, kteří se ji pokusí určit. Jejich úspěšnost je 90 %. Tímto způsobem je možné určovat rostliny z celého světa i zahradnické kultivary. Služba ale stojí 20 Kč za jedno určení, přičemž pokud se to expertům nepodaří, neplatíte nic. V současnosti je tento program využíván především v USA, možná vás ale překvapí, že ho vytvořili studenti MENDELU a Masarykovy univerzity.

Simona Poláková

EVROPSKÁ KONFERENCE O EKOLOGICKÉ OBNOVĚ

V srpnu 2014 se ve Finském Oulu konala 9. evropská konference o ekologické obnově. Organizátoři si dali pro tentokrát za cíl poskytnout účastníkům mezinárodní fórum pro diskusi o obnově ekosystémových služeb a ekologických, hospodářských a socio-kulturních hodnotách obnovy v krajině.

Dle pohledu zúčastněných byla diskuse o politice EU v oblasti biologické rozmanitosti vztahující se k obnově biodiverzity a ekosystémovým službám mnohem jasnější a věcnější než na předchozích akcích. Přestože ze strany politiků zaznívají deklarace o potřebě využívání vědeckých výsledků při stanovování poli-

tických cílů, v praxi se tak zatím příliš neděje. O to zásadnější se jeví být závazek shrnutý v cíli 2 Strategie EU pro biologickou rozmanitost do roku 2020, kde je stanoveno, že do roku 2020 se zachovají a posílí ekosystémy a jejich služby zavedením zelené infrastruktury a bude obnoveno nejméně 15% poškozených ekosystémů. Tomuto závazku EU byla na konferenci věnována oprávněná diskuse. Předchozí konference o ekologické obnově se konala v září 2012 v Českých Budějovicích, a také proto byl zájem českých odborníků o letošní akci a její výstupy významný. S prezentacemi zde vystoupili Karel Prach (s příspěvkem na

téma „Nezanedbávejte okolí při obnově narušených míst“), Klára Řehounková („Disturbance jako nástroj pro biodiverzitu - mezioborový přístup k obnově a přínos pro ochranu těžebních prostor“), Ondřej Mudrák („Co nám řekne počáteční druhové složení o budoucím vývoji ve spontánní sukcesí?“) a Kamila Lencová („Jak se uplatňují nepůvodní druhy během sukcese v člověkem ovlivněných stanovištích?“).

Více informací včetně možnosti stažení plenárních prezentací najdete na [webu konference](#).

Jan Dušek

VÝZNAMNÁ EVROPSKÁ CENA PRO HNUTÍ DUHA

Nadace EuroNatur, která usiluje o ochranu evropského přírodního dědictví, biologické rozmanitosti a harmonické krajiny a prosazuje, aby ochrana přírody byla sjednocujícím sociálním a politickým činitelem, udělila letos cenu v souvislosti s letošním pětadvacetiletým výročím pádu železné opony. V dopise nadace se uvádí: „Letošní cenou vyzdvihujeme úsilí o ochranu přírody a mezinárodní porozumění uvnitř občanské společnosti podél Evropského zeleného pásu. Jsme přesvědčeni, že mír v Evropě může přetrvat jen tehdy, bude-li její rozvoj obsahovat ochranu přírodního dědictví a bohatosti evropských přírodních i kulturních krajín. Příspěvek Hnutí DUHA k tomuto úsilí je příkladný.“

Ekologická organizace Hnutí DUHA získala cenu, jako první organizace ve střední Evropě vůbec, za svůj čtvrtstoletí trvající přínos budování občanské společnosti a své „mimořádné zapojení do úspěšné ochrany NP Šumava během dvou posledních desetiletí.“ Šumava je spolu s Bavorským lesem největším územím divočiny ve střední Evropě a nepostradatelnou součástí tzv. Evropského zeleného pásu, cenných

Šumavské lesy žijí. Foto převzato www.hnutiduha.cz

chráněných území podél bývalé železné opony. Prezidentka nadace Christel Schröder v dopise adresovaném Hnutí DUHA zdůraznila, že tento „výjimečný úspěch souvisí s osobním nasazením pracovníků i podporovatelů organizace.“ Jiří Koželouh, nastupující programový ředitel Hnutí DUHA, k získání ceny zdůraznil: „Udělení ceny nastavuje kritické zrcadlo domácím politikům. Zatímco na západ od Šumavy ctí ochranu přírodního dědictví a její zastávce jako stavitele kul-

turních mostů k budoucí trvale udržitelné, mírové Evropě regionální spolupráce, v naší zemi jsou některými politiky napadáni a považováni za „brzdu pokroku“. Zatímco fyzicky železná opona před čtvrtstoletím padla, v myšlení a činech řady našich politiků je stále přítomna.“ Děkovaný projev Jaromíra Bláhy si můžete přečíst [zde](#).

Markéta Dušková

KONFERENCE GREEN BELT - ZELENÝ PÁS MÁ POTENCIÁL SPOJOVAT LIDI

Ve dnech 23. - 26. 9. 2014 se konala již 8. panevropská konference Evropského zeleného pásu (www.europeangreenbelt.org) ve Slavonicích, které se účastnilo více jak 100 zástupců státních institucí a nevládních organizací z 25 zemí. Zelený pás kopíruje bývalou „Železnou oponu“ od

norsko-ruských hranic, přes baltské země, střední Evropu až na Balkán v délce 12 500 km. Na konferenci byla podepsána dohoda o spolupráci mezi asociací Evropského zeleného pásu a Evropskou cyklistickou federací, která podporuje další rozvoj Stezky Železné opony – Eurovelo 13.

V loňském a letošním roce podepsalo 16 států včetně České republiky deklaraci podporující ochranu Evropského zeleného pásu. České ministerstvo životního prostředí jmenovalo národním kontaktním místem Nadaci Partnerství.

Na konferenci ve Slavonicích byla též založena asociace Evropský zelený pás. Mezi 23 zakládajícími členy ze 14 zemí jsou z České republiky organizace Ametyst, Institut Slavonice a Nadace Partnerství. Mezi členy ze státních institucí jsou např. finské ministerstvo životního prostředí nebo Spolkový úřad pro ochranu přírody. „Evropský zelený pás má potenciál spojovat lidi, je konceptem spolupráce v Evropě, kde poslední dobou vzrůstá nacionalismus a napětí“, řekl na závěr konference Gabriel Schwaderer z Euronatur a předseda nově vzniklé Asociace Evropského zeleného pásu.

Tomáš Růžička

Předseda výboru asociace Evropský zelený pás Gabriel Schwaderer z Euronatur a Daniel Mourek, viceprezident Evropské cyklistické federace. Foto Tomáš Růžička

POZITIVNÍ POHLED NA OCHRANU PŘÍRODY - ZELENÝ SEZNAM CHRÁNĚNÝCH ÚZEMÍ IUCN

Ochrana přírody dosahuje na jedné straně poměrně velkých pokroků, a to především v územní ochraně. Na straně druhé ve svých výstupech stále předkládá výsledky svědčící o negativních trendech, čímž se snaží varovat před jejich důsledky nebo tyto dokonce zvrátit. Příkladem takových výstupů je z hlediska územní ochrany např. seznam ohrožených lokalit UNESCO (List of World Heritage in Danger) nebo celkově jistě známější Červené seznamy druhů, zaměřené především na nejvíce postižené či ohrožené druhy. Ve veřejnosti tak může vznikat pocit, že ochranná opatření nejsou účinná.

To se snaží změnit Světový svaz ochrany přírody (International Union for Conser-

vation of Nature – IUCN) zavedením tzv. Zeleného seznamu chráněných území (v originále „The IUCN Green List of Protected Areas“). Účelem je zařazovat na tento seznam taková chráněná území, která jsou dostatečně efektivně spravována, a mohou tak být dobrým příkladem, jak se může ochrana přírody prezentovat. Zařazování na seznam na základě jednotlivých kritérií bude po adekvátním hodnocení provádět Komise pro chráněná území IUCN (World Commission on Protected Areas - WCPA). Ta je díky své struktuře schopna zohlednit i regionální charakteristiky v různých částech světa.

Oficiální zahájení této iniciativy proběhne na Konferenci chráněných území (World

Parks Congress) v listopadu tohoto roku v Sydney (Austrálie). V případě úspěchu Zelený seznam jistě přispěje k vyrovnanější prezentaci neúspěchů či negativních trendů a pozitivních příkladů. Chráněná území v České republice (především ta velkoplošná) mají v globálním měřítku na zařazení jistě reálnou šanci.

Více informací naleznete [zde](#).

Michael Hošek

Ve výběru mají šanci se objevit mnohé evropské lokality. Foto Archiv NP Krka

NOVÁ EVROPSKÁ KOMISE – ZMĚNY PRO AGENDU ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

Nově zvolený předseda Evropské komise, Jean-Claude Juncker, představil v září svůj záměr na změnu kompetencí jednotlivých eurokomisařů, a tím i reorganizaci jimi vedených generálních ředitelství. Změny se výrazně dotýkají i životního prostředí. Generální ředitelství pro životní prostředí bude sloučeno s námořními záležitostmi a rybolovem pod vedením eurokomisaře Karmenu Vella (Malta). Dopusud samostatné ředitelství pro oblast klimatu bude sloučeno s energií. Představené změny mají zmenšit potenciální konkurenci mezi jednotlivými útvary Evropské komise, a zároveň tak zajistit udržitelný „modrý i zelený růst“.

Reakce na představené změny jsou ze strany především nevládních organizací, zabývající se ochranou přírody, spíše odmítavé. To nechtěně podpořil i samotný Karmenu Vella při nepřilíživě přesvědčivém zodpovídání dotazů europoslanců. NNO se mj. obávají oslabení směrnice o stanovištích a směrnice o ptácích, které jsou v současné době podrobovány vyhodnocení, zda vyhovují současným potřebám jak z hlediska nastavení cílů, tak i efektivity při jejich implementaci (tzv. fitness check). Tyto obavy vyplývají z prohlášení nového šéfa Evropské komise o potřebě revize těchto směrnic velmi pravděpodobně snižující

jejich účinnost. Proti tomu se už ale svým dopisem na J.-C. Junckera ohradila německá federální ministryně životního prostředí, která jakékoliv jejich oslabení odmítá.

Obdobné reorganizace, či úvahy o nich, jsou známé i z jednotlivých členských států, včetně České republiky. To, zda se navržené řešení osvědčí, záleží nejen na nastavení systému, ale i na personálním obsazení jednotlivých postí eurokomisařů, jejich schopnostech a přístupu.

Tisková zpráva k nové Evropské komisi je k dispozici [zde](#).

Michael Hošek

ZPRŮCHODNĚNÍ MIGRAČNÍCH PŘEKÁŽEK VODNÍCH TOKŮ

U příležitosti 100. zasedání Komise pro rybí přechody při AOPK ČR se 9. 10. 2014 konal v Praze seminář Zprůchodnění migračních překážek vodních toků. Akce

prostředí plánována obdobná částka. Jedná se tedy o velmi významné prostředky, které jsou ale prozatím dle prezentujících zacíleny ne vždy systematicky a v sou-

účinnosti realizovaných rybích přechodů a případné financování navazujících stavebních úprav. Pro monitoring existuje celá řada vhodných ichtyologických metod a jejich širší uplatnění je jen otázkou ochoty financování ze strany správců dotačních programů. Získaná data mohou pomoci nastavit skutečně efektivní pravidla pro další podporu zprůchodňování našich toků, zdrženlivost s podporou výzkumu je tedy šetřením na nesprávném místě.

Z pléna zazněla také trefná připomínka upozorňující na další problémy spojené s existencí příčných objektů na tocích, zejména vlivů na hydromorfologii toků, splaveninový režim a korytotvorné procesy. Optimální variantou, která by měla být vždy hodnocena na prvním místě, je možnost odstranění migračních překážek. Na semináři bylo demonstrováno několik takových akcí realizovaných Povodím Ohře, které mohou být inspirací i pro další správce toků a vlastníky jezů.

Jan Dušek

Na Rolavě nad Nejdkem byly dva stabilizační prahy nahrazeny balvanitými skluzy a úpravou toku. Foto Miloš Holub

se zúčastnilo více než 120 odborníků a čelných představitelů ochranných, výzkumných i projekčních subjektů.

Do zprůchodnění říční sítě bylo v minulém programovém období v ČR investováno tři čtvrtě miliardy korun a na následující období je pro Operační program životní

ladu s Konceptí zprostupnění říční sítě v ČR. Ze semináře ale vyplynulo, že v této problematice příliš nezaostáváme za dalšími evropskými státy, jako je Spojené království, Německo nebo Rakousko.

Často opakovaným tématem semináře bylo prozatím nedostatečné sledování

NABÍZÍME PROSTOR PRO VAŠI REKLAMU

Na tomto místě může být umístěna reklama právě vaší organizace nebo konkrétního projektu.

Neváhejte nás kontaktovat
na e-mail forumochranyprirody@email.cz.

PROLOMENÍ MLČENÍ A HLEDÁNÍ CEST

JAN DUŠEK

ÚVODNÍ Z CYKLU PŘÍSPĚVKŮ POPISUJÍCÍCH SETKÁNÍ FÓRA OCHRANY PŘÍRODY SE VĚNUJE PRVNÍ AKCI KONANÉ V BŘEZNU 2012.

Mgr. JAN DUŠEK

Na Agentuře ochrany přírody a krajiny ČR spoluzaložil a vedl odbor monitoringu. Poté se stal vůdčí osobností několika významných neziskových organizací věnujících se odborné ochraně přírody a konzultantem zabývajícím se zejména implementací směrnice o stanovištích v evropských zemích.

Všichni máme v živé paměti podivnou atmosféru zděšení, která náš obor zachvátila v rámci tzv. „odideologizování“ resortu životního prostředí brzy po parlamentních volbách v roce 2010. Politický odklon od hájení zájmů ochrany přírody (resp. životního prostředí jako celku) zaskočil nepřipravené nejen zaměstnance veřejné správy, ale prakticky všechny, kdo se ochranou přírody u nás zabývají. Namísto péče o přírodní dědictví s respektem k hospodářským zájmům začaly být hájeny jen úzké a krátkodobé zájmy ekonomické při minimálním ohledu na potřeby ochrany přírody.

Samotná ochrana přírody, zejména pak v podobě státních institucí, však již dříve zvolila cestu ukazování pouze svých světlých stránek bez hlubší diskuse o existujících – často letitých – problémech. Tato strategie má zabránit zneužití kritiky pro diskreditaci celého systému, což je jistě pohled legitimní. Velká část odborné veřejnosti však tento postoj nesdílí, zejména protože bez kritiky je utlumena jakákoliv diskuse a tím i komunikace v rámci ochránářské obce.

Zakladatelé Fóra proto došli v diskusích během roku 2011 k závěru, že právě absence vnitrooborové komunikace a diskuse patří mezi nejdůležitější problémy. Vznikla tak myšlenka na vytvoření platformy pro setkávání a diskusi ochránářů, Fóra ochrany přírody, a na rozdíl od mnoha jiných podnětných myšlenek kolem nás, došlo ihned k její realizaci.

SETKÁNÍ JAKO CESTA K DISKUSI

Právě pravidelné setkávání a diskutování aktuálních témat bylo vybráno jako cesta, která může ochranu přírody posunout do výrazně silnější pozice. Důležitou inspirací byla Mezinárodní akademie pro ochranu přírody (Internationale Naturschutzaka-

demie) při německém Spolkovém úřadu pro ochranu přírody, která díky své dlouhodobosti a množství pořádaných akcí pomáhá již po desetiletí v Německu v odborném posunu celého oboru.

Na počátku bylo cílem organizátorů zajistit alespoň jedno setkání ročně. Struktura setkání byla věnována velká pozornost s cílem umožnit zapojení skutečně všech účastníků při zamezení dlouhých příspěvků dominantních řečníků. Proto jsou setkání rozdělena na a) plenární část, kde vždy zazní nutné odborné úvodní prezentace, b) práci v menších skupinách, kde pod vedením moderátora dostávají

„Právě pravidelné setkávání a diskutování aktuálních témat bylo vybráno jako cesta, která může ochranu přírody posunout do výrazně silnější pozice.“

prostor všichni zúčastnění, a c) následně plenární shrnutí výstupů ze skupin.

Klíčová jsou také pravidla diskuse, která byla naformulována před prvním setkáním pro všechny aktivity Fóra a která zůstávají v platnosti dodnes:

- každý účastník Fóra představuje pouze svůj osobní názor, nikoliv pozici svého zaměstnavatele nebo jakékoliv jiné skupiny;
- vyloučeny jsou osobní výpady;
- Fórum se nebude vymezovat vůči jiné skupině osob či institucím;
- Fórum je otevřené a nepředjímá závěry;
- obecná kritika („všechno je špatně“) na Fórum nepatří.

První setkání bylo přes detailní přípravu experimentem, a proto se organizátoři rozhodli nezveřejnit informaci o jeho konání obecně, ale rozeslat pozvánku stovce vybraných ochránářů a dalších

odborníků se zájmem o ochranu přírody, kteří měli možnost ji dále distribuovat.

Samotné setkání se konalo 24. 3. 2012 v areálu České zemědělské univerzity, které poskytla své prostory a výrazně tak přispěla k možnosti uskutečnění akce. Zajímavé je, že přestože termín setkání byl záměrně stanoven na sobotu (takže účastníci museli obětovat svůj volný čas), na Suchdole se sešlo 56 zájemců o téma ochrany přírody, kterým byly objasněny cíle Fóra a představeny plánované aktivity. Účastníci se společně pokusili zejména identifikovat silné stránky a slabiny ochrany přírody v podmínkách ČR a vytipovat tematické okruhy pro diskusi na dalších setkáních.

VÝVĚSNÍ ŠTÍT A ACHILLOVA PATA

Před samotným setkáním byly všem pozvaným položeny dvě anketní otázky, a to „Jaká jsou silná a slabá místa v naší ochraně přírody?“ a „Na jakou otázku (problematiku) je aktuálně (v horizontu 1-2 let) třeba hledat odpovědi?“. Z odpovědí vznikl unikátní syllabus, který má dosud velkou vypovídací hodnotu a v elektronické podobě je ke stažení na [internetových stránkách Fóra](#).

Z pozitiv byla vyzvednuta zejména profesní kvalita českých ochranářů, protože většina pracovníků má odborné vzdělání a mnozí díky dlouhodobé práci také dostatek zkušeností. Účastníci také vyzvedli přínos zákona o ochraně přírody a krajiny, a to i přes množství jeho nedostatků, způsobených desítkami novelizací na jedné straně a neaktuálností některých ustanovení na straně druhé. Není zaned-

batelné, že se v ochraně přírody u nás stále angažuje dostatek lidí, kteří mají zájem na zlepšení nebo alespoň udržení stavu. Mezi dalšími silnými stránkami byla jmenována nejčastěji dlouhodobá tradice ochrany přírody, odborný potenciál v akademických pracovištích a v dostatku dat z průzkumů a výzkumů, dosud zachovalá příroda, zejména ve velkém počtu zvláště chráněných území, a konečně potenciál zapojení nevládních organizací.

Na druhou stranu naše neschopnost komunikace s veřejností byla identifikována jako nejmávnější nedostatek. Neumíme komunikovat s hospodáři ani akademickou obcí, neumíme zaujmout potenciální partnery. Ochrana přírody je budována shora (institucemi a zákony), nikoliv s podporou dobře informované veřejnosti. Tento stav vede k logickému nedostatku respektu, neboť ochrana přírody tak není považována za veřejnou záležitost, ale je vnímána jako brzda rozvoje.

Ztěžujeme si práci absencí jasně formulovaných cílů. Nemáme dostatek sebereflexe, nehodnotíme efektivitu ochranných opatření, nejednáme tudíž vždy efektivně. To vede v důsledku k často nedostatečné či nevhodné péči o krajinu.

Přes spokojenost s existencí zákona o ochraně přírody a krajiny účastníci setkání přiznali jeho v mnoha aspektech nedostatečné a na druhou stranu nadměrné používání, vedoucí v konečném důsledku k jeho snížené vymahatelnosti. Zákon je poznamenán také účelovými změnami a nepokračuje debata o jeho systémové novelizaci. Nutné je kvalitativní

zlepšení a sjednocení rozhodování státní správy, která tak prokáže svou kompetentnost a smysluplnost ochrany přírody před veřejností. Rozhodování orgánů ochrany přírody navíc stále není založené na soudobých poznatcích a chybí nám odborné profesní vzdělávání.

Potřebujeme rozvoj aplikovaného výzkumu, protože nedostatek uplatňování výstupů současného výzkumu v praxi je velmi citelný. Rozvoj ochranné biologie by měl být dále podporován samotnými institucemi odpovědnými za péči o přírodu a krajinu.

Účastníci zmínili ještě řadu dalších postřehů, které jsou stručně zaznamenány v souhrnu ze setkání [publikovaném na webu](#).

JE TOLIK OTÁZEK...

Dalším cílem setkání bylo určení zásadních témat k diskusi. Účastníci nejvíce cítili jako potřebné probrat možnosti a způsoby pozitivní prezentace ochrany přírody veřejnosti, abychom mohli ukazovat a vysvětlovat hodnotu přírody.

Dále si musíme definovat cíle a popsat směřování na různých úrovních ochranné práce. Je tedy třeba vytvářet koncepci, a to na základě zhodnocení současného stavu a diskuse o dalším směřování. Za detailnější zhodnocení stojí také využívání právních nástrojů.

Vyplýval zájem o další diskusi nad možným zajištěním péče o krajinu, a to zejména mimo zvláště chráněná území. Měli bychom také zvážit zvýšení důrazu ochrany ekosystémů a procesů namísto stávající ochrany, cílené na jednotlivé fenomény.

ZAČÍNÁME SE BAVIT

V pracovních skupinách byla některá témata probírána v rámci moderované diskuse podrobněji s cílem bližší specifikace. Níže jsou ve zkratce uvedeny zásadní výstupy představené v plénu v závěrečné části setkání.

Skupina zabývající se prací s veřejností došla k závěru, že je třeba především naučit se lépe vysvětlovat proč, co a jak děláme nebo omezujeme. Stejně tak bychom měli více a lépe prezentovat, co se nám podařilo a jak to prospívá přírodě, společnosti či konkrétním lidem, případně na co jsme přišli v rámci výzkumu. Příklady dobré praxe působí pozitivně a pomohou vytvořit lepší obraz ochranářů, než jaký

Inspirací pro vznik Fóra ochrany přírody byla činnost německé Mezinárodní akademie pro ochranu přírody. Foto převzato z [www.bfn.de](#)

je díky mediální realitě zakořeněný. Je na čase hlouběji hledat společné zájmy s různými zájmovými skupinami a potenciálními spojenci, nikoliv se vůči nim pouze vymezovat. Sami se musíme zamyslet nad postojem ochrany přírody

vrhy na tvorbu, propojování a úpravu koncepcí, včetně doporučení rolí účastníků, kde příkladovým modelem mohou být regionální programy se stabilními cíli, např. pro národní parky. Pozornost musí být věnována práci s cílovou skupinou a reálné

ochranu biodiverzity. Objevila se také otázka, zda jsou naše nástroje pro udržení či vytvoření ekologické stability správné. Tématem byla tedy identifikována dlouhá řada a účastníci byli postaveni před otázkou, která z nich prioritně vybrat pro diskusi v rámci vznikajícího Fóra ochrany přírody.

Aktivita projektu PROVAZ čerpaly ze závěrů prvního setkání a snažily se o propojení vědy s praxí. Snímek z exkurze k protipovodňovým opatřením. Foto Simona Poláková

k omezování hospodářů a návštěvníků, a to především v chráněných územích. Ne vždy se totiž náš postoj zakládá na faktech nebo opodstatněném užití principu předběžné opatrnosti. Navíc nemáme zatím dostatečně kvalitní vyjednávací schopnosti, ale také odvalu a sebevědomí pro smysluplná jednání.

V případě problematiky péče o chráněná území se účastníci shodli, že je třeba vyjasnit přístup k uplatnění konceptu tzv. divočiny. Jako nedostatečně řešené se jeví téma ochrany vodních toků jako dynamických systémů. Účastníci považují za klíčovou také problematiku vlastnictví jako nástroje zajištění péče. Zazněly také hlasy pro zavedení odborné opozice jako nástroje zlepšení kvality plánů péče o maloplošná území, neboť často úroveň těchto základních koncepčních dokumentů výrazně pokulhává za potřebami současné ochrany přírody.

Na setkání se opakovaně diskutovala absence vize budoucího stavu přírody a krajiny. Měla by být provedena analýza chybného postupu přípravy a implementace koncepcí a důsledků pro ochranu přírody. Příkladem může být přístup k přenosu vědeckých dat a návrh jejich reálného využití. Následně se musíme zabývat ná-

uplatnitelnosti strategických dokumentů. V ochraně biologické rozmanitosti je třeba stanovit cíle a priority a definovat hlavní rizika, kterým ochrana přírody musí a bude muset čelit. V koncepčních otázkách byla připomínána nutnost zavedení systému hodnocení v ochraně přírody, zejména standardizace indikátorů a zvážení většího využití konceptu ekosystémových služeb. Měli bychom se také více zabývat identifikací kvality (definování hodnoty a potenciálu) tzv. volné krajiny a systémem hodnocení jejích změn.

Při diskusi o ochraně volné krajiny byl zdůrazňován význam a dopad sektorových zákonů na biodiverzitu. Jako klíčové téma se dále objevila nutnost ujasnění přístupu a spolupráce při územním plánování, kde se zatím ochraně přírody nedaří hrát adekvátně aktivní roli. Naše aktivity by měly vést k udržení diverzity stanovišť a souvisejících způsobů hospodaření při zohlednění role lidí využívajících krajinu v rámci hospodaření a dalších činností. Více je třeba se soustředit na prosazení přeměrování zemědělských a lesnických dotací dle nového konceptu krajiny. Měli bychom se zabývat biologickou funkcí dopravní infrastruktury a potěžebních ploch, kde je velký reálný potenciál pro

PŘÍŠTĚ JIŽ KONKRÉTNĚJI

Na základě hlasování zúčastněných byla pro druhé setkání vybrána témata zaměřená na a) analýzu dopadu sektorových zákonů na biodiverzitu, b) vysvětlování našich postojů a cílů veřejnosti a c) vytvoření vize budoucího stavu přírody a krajiny. Právě otázka potřeby ochranné vize se v průběhu setkání opakovala ve více diskusních skupinách. Témata, která se do tohoto výběru nedostala, zůstala v patrnosti a k mnohým z nich se diskuse Fóra vrátila či vrátí. Fórum ale zjevně bude vždy vyvolávat více otázek, než na které zvládne odpovědět, což je rozhodně v souladu s jeho smyslem. Reálným cílem Fóra ochrany přírody totiž není problémy vyřešit, ale především o nich diskutovat a podávat podněty a podklady k další práci. I když se to může zdát být málo, jedná se o dlouhodobě udržitelnou strategii této volné zájmové platformy. Realizace návrhů je potom závislá na ochotě a síle české ochrany přírody se diskutovanými problémy zabývat. Výstupy ze setkání jsou dostupné on-line a každý je může využít jako podklad pro svou práci.

Závěry úvodního setkání lze i s odstupem času hodnotit jako zásadní pro naši ochranu přírody. A to i přesto, že řada z nich se může jevit triviálními („vždyť tohle ví každý“) nebo paradoxními („jak je tohle po 20 letech vůbec možné“), neboť bez veřejného pojmenování problémů nemůže ani teoreticky začít jejich řešení. To vše se stalo základem dalšího směřování Fóra ochrany přírody, jehož setkání budeme dále popisovat v dalších číslech tohoto časopisu.

JAK JE NA TOM OCHRANÁŘSKÝ VÝZKUM?

HANDRIJ HÄRTEL, TOMÁŠ VRŠKA, JAKUB HRUŠKA

MÁ ČESKÁ OCHRANA PŘÍRODY DLOUHODOBOU KONCEPCI OCHRANÁŘSKÉHO VÝZKUMU A VZDĚLÁVÁNÍ V OCHRANĚ PŘÍRODY? SNAD BY BYLO MOŽNÉ NA TUTO OTÁZKU ROVNOU ODPOVĚDĚT NEGATIVNĚ. DŘÍVE, NEŽ TAK UČINÍME, POVAŽUJEME VŠAK ZA VHODNÉ SE NA SOUČASNOU SITUACI A JEJÍ DŮVODY PODÍVAT BLÍŽE.

Ing. HANDRIJ HÄRTEL, Ph.D.

Na Správě Národního parku České Švýcarsko se mj. dlouhodobě zabývá vegetací a ochranou pískovcových oblastí střední Evropy. Na Přírodovědecké fakultě UK v Praze přednáší předmět Ochrana biodiverzity.

Doc. Dr. Ing. TOMÁŠ VRŠKA

Na brněnském oddělení ekologie lesa VÚKOZ, v.v.i. se zabývá výzkumem dynamiky přirozených temperátních lesů, managementem lesů ve zvláště chráněných územích a nepasečnými způsoby lesnického hospodaření; stejnou problematiku přednáší na Lesnické a dřevařské fakultě MENDELU v Brně.

Doc. RNDr. JAKUB HRUŠKA, CSc.

V České geologické službě a Centru výzkumu globální změny AV ČR se zabývá vlivem kyselých dešťů a dusíku na lesní ekosystémy a biogeochemickými cykly ekologicky významných prvků. V ochraně přírody se zabývá zejména horskými lesními ekosystémy.

JE VÝZKUM PRO OCHRANU PŘÍRODY OKRAJOVÉ TÉMA?

Pokud nahlédneme do celostátních koncepčních materiálů, jako je Státní program ochrany přírody, zjišťujeme, že problematika výzkumu pro ochranu přírody je zmiňována pouze marginálně. Naproti tomu Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky obsahuje řadu zmínek o výzkumu biodiverzity v ČR (včetně taxonomie), který je tradičně na velmi vysoké úrovni – zde se však jedná o výzkum biodiverzity samotné. V tomto článku se zamyslíme nad aplikovaným ochranářským výzkumem, který zkoumá, jak biodiverzitu (případně geodiverzitu) a další přírodní hodnoty chránit. Zdá se však, že v české státní ochraně přírody se stále udržuje myšlenkové schéma, podle kterého v zásadě dobře víme, co, kde a jak chránit, pouze potřebujeme naše představy společensky (politicky) prosadit. O tom, že je naopak třeba vést poměrně zásadní diskusi i o principiálních otázkách ochrany přírody, svědčí i nedávné založení Fóra ochrany přírody.

JAKÉ JSOU PŘÍČINY DNEŠNÍHO STAVU OCHRANÁŘSKÉHO VÝZKUMU?

Současný stav je dán podle našeho názoru jednak příčinami obecnými, které vidíme i kolem nás v jiných státech EU, a pak příčinami specifickými, které jsou dány historickým vývojem české (československé) ochrany přírody po roce 1989.

Mezi obecné trendy patří zejména problém „rozevírajících se nůžek“ mezi ochranářskou teorií a praxí – téma dnes již notoricky známé a na každé ochranářské konferenci zdůrazňované. Bylo by však chybou domnívat se, že je

to pouze součást obecného trendu postihujícího všechny obory v důsledku stále přibývajících poznatků vědy a následné prohlubující se specializace oborů. Jsme přesvědčeni, že problém rozevírajících se nůžek je problémem především těch praktických oborů, které jsou do té míry konfrontovány s každodenní společenskou realitou ovlivněnou krátkodobým horizontem cílů (jako je např. vliv regionální politiky), že se rychle vytrácí dlouhodobý horizont a potřeba pevného vědeckého zakotvení oboru přestává být vnímána jako prioritní a nezbytná. Naopak jiné obory, jako např. medicína, mají dlouhodobě vybudované postupy a procesy od základní lékařské vědy až po poslední ordinaci praktického lékaře, a je v civilizovaných zemích nemyšlitelné, aby lékařská praxe aplikovala postupy či léky, které těmito standardními procesy neprošly. Naše ochranářská praxe je naopak stále do značné míry ovlivněna subjektivními rozhodnutími, často učiněnými pouze v lokálním kontextu, někdy i na základě tlaku místních politiků a bez analýzy širších souvislostí. V horším případě o volbě zvolených opatření rozhoduje pouze aktuální dostupnost finančních prostředků.

CO PŘINESLA REORGANIZACE VÝZKUMU

Specifická situace české ochrany přírody se odvíjí od zlomového roku 1992, kdy na jedné straně došlo k obrovskému pozitivnímu posunu v důsledku nové legislativy v podobě moderního zákona na ochranu přírody a krajiny, na straně druhé však bohužel nedošlo k paralelnímu vybudování systému ochranářského výzkumu a vzdělávání, které by vytvořilo

Ochranáři by měli zůstat v kontaktu s vědeckou praxí. Foto převzato z katedry.czu.cz

zpětnou vazbu zajišťující, že státní ochrana přírody zůstane trvale otevřenou, navenek srozumitelnou a nové poznatky vědy vítající organizací. Současná struktura a zaměření resortních výzkumných organizací a jejich dnešní priority mnohem více odrážejí historicky podmíněný stav zděděný z období před rokem 1989 než aktuálně potřebné oborové rozložení a současné priority resortu. Názorně je to vidět na ochranářském výzkumu přírody (biodiverzity a geodiverzity): přestože mezi organizacemi státní správy v resortu životního prostředí patří právě ochrana přírody mezi personálně nejvýznamněji zastoupené instituce (sekce ochrany přírody a krajiny na Ministerstvu životního prostředí, správy národních parků, Agentura ochrany přírody a krajiny ČR včetně správ chráněných krajinných oblastí, Správa jeskyní České republiky), pak v rámci resortních institucí (ČHMÚ, ČGS, VÚKOZ, VÚV T.G.M.), které by měly odborně a metodicky státní správu podporovat, se této problematice věnují jen minoritní části VÚKOZ (např. přirozené lesy), ČGS (např. geoparky a problémy kyselé depozice), VÚV (např. ochrana perlorodky říční), přičemž resort má jen omezenou možnost ovlivňovat činnost a priority těch ústavů, které byly transformovány ve veřejné výzkumné instituce (v.v.i.). Resort životního prostředí ale na zadávání ochranářského výzkumu „svým“ organizacím v posledních letech v podstatě rezignoval poté, co již předtím ztratil svou finanční kapitolu z peněz na vědu

a výzkum distribuovanou Radou vlády pro výzkum, vývoj a inovace. V letech 2008–2009 byla přijata koncepce, podle níž veškeré prostředky na vědu, výzkum a inovace budou rozdělovány jen ze dvou základních zdrojů, a to z Grantové agentury ČR (základní výzkum) a Technologické agentury ČR (aplikovaný výzkum). Tyto dvě agentury měly soustředit prostředky, které byly rozděleny mezi zhruba dvě desítky takzvaných poskytovatelů, zejména jednotlivých ministerstev. Tato reforma ale dopadla polovičatě. Některá ministerstva své prostředky uhájila (například MZe), jiná, např. MŽP, o ně přišla za vágní příslib vypisování „specifických témat“ z programů TAČR. Resort životního prostředí tak přišel o roční částku v nízkých stovkách milionů Kč. Ty sice byly před reformou na ochranářský výzkum vynakládány jen částečně, ale s dnešní zanedbatelnou částí je to situace zcela nesrovnatelná. Naděje, že si resort životního prostředí může vždy nechat v případě potřeby zadat nutnou studii „na klíč“ od akademických pracovišť, není reálná. Je nutné pochopit, jak dnes pracuje akademická sféra – ta preferuje dlouhodobý výzkum vlastních problematik, a protože je klíčově závislá na grantové podpoře, obvykle není schopna, zejména kapacitně, vyhovět jednorázovému požadavku s krátkou dobou plnění zakázky. Navíc by tyto hypotetické zakázky nepřinesly adekvátní výsledek ve formě ostře sledovaných publikací a jejich finanční přínos by v dnešní velmi kapitalisticky neúprosné vědě musel být velmi

vysoký, bezpochyby vyšší než jsou reálné možnosti resortu.

Teoreticky si můžeme představit, že činnosti spojené s ochranářským výzkumem si zajistí přímo organizace státní ochrany přírody, jako třeba správy národních parků a chráněných krajinných oblastí, situace je ale právě opačná: po roce 1992 lze sledovat trend, kdy výrazně narůstá objem činností spojených s výkonem státní správy a tím ubývají kapacity pro odbornou terénní práci. Zjednodušeně řečeno, formální stránka ochranářské práce začíná převažovat nad obsahovou. I když stále existují na správách národních parků i CHKO odborná místa např. botanika či zoologa, ti, kdo na těchto pozicích pracují delší dobu, potvrdí, že stále menší objem své práce mohou věnovat činnostem, které odpovídají jejich vzdělání. Navíc v roce 1992 koncepčně založené výzkumné a monitorovací pracoviště tehdejšího ČÚOP (Český ústav ochrany přírody) v Brně, které bylo budováno jako pracoviště aplikovaného výzkumu v rámci státní ochrany přírody, bylo v prvním desetiletí tohoto století svým zřizovatelem systematicky rozpouštěno (včetně půdních laboratoří apod.) a jeho přeživší dvě oddělení byla v roce 2006 delimitována pod VÚKOZ, v.v.i.

OCHRANĚ PŘÍRODY CHYBÍ VÝZKUMNÁ ZÁKLADNA

Výsledkem této situace je, že česká ochrana přírody nemá, ve srovnání s jinými obory, resortem systematicky zajištěnou výzkumnou a vzdělávací základnu. Není proto náhodou, že např. řadu červených seznamů (seznamů ohrožených druhů), což je typický příklad aplikovaného ochranářského výzkumu, dnes zpracovávají pracovníci z akademické sféry. Podobně velká část článků do odborného ochranářského periodika Příroda (vydávaného AOPK ČR) pochází z pera zaměstnanců akademické sféry. To, že má česká státní ochrana přírody stále poměrně vysokou odbornou úroveň, je dle našeho názoru dáno skutečností, že zde stále pracuje nemalý podíl zaměstnanců, kteří aktivně usilují, navzdory zavalení úřední agendou, o udržení své odbornosti a terénní zkušenosti, kterou si ale často doplňují ve svém volném čase. Podobně je i stále poměrně dobrá spolupráce mezi akademickou sférou a praktickou ochranou přírody

založena především na zájmu konkrétních pracovníků z obou stran, nikoli tím, že by byla systematicky zakotvena či dokonce vyžadována.

Z výše uvedeného plyne, že by bylo chybou se uspokojit konstatováním, že současná situace v komunikaci mezi výzkumem a ochranářskou praxí není zase tak špatná. Stávající trendy nedávají důvody k přílišnému optimismu.

POMŮŽE NÁRŮST VZDĚLÁVACÍCH INSTITUCÍ?

Jako pozitivní se může jevit vzrůstající počet univerzit (případně i středních škol), kde se dnes v ČR vyučuje ochrana přírody (ochrana biodiverzity, péče o chráněná území apod.). Na ČZU Praha a UJEP Ústí n. Labem dnes existují dokonce fakulty životního prostředí. Samotný nárůst studentů, kteří procházejí určitým kursem ochrany přírody, však není důvodem k přehnanému optimismu. Jednak – jak to ostatně platí i v jiných oborech – zvyšující se kvantita studentů s sebou obvykle

ním ochranářským úředníkem. Systém vzdělávání, který by zajišťoval i trvalé vzdělávání v oblasti ochranářského backgroundu, tedy např. aby zoolog na správě CHKO či NP byl i po 20 letech praxe stále erudovaným zoologem a měl aktuální rozhled v ekologických vědách, zatím naší ochraně přírody schází (na rozdíl třeba od Lesů České republiky, kde každý revírník musí skládat zkoušky odborného lesního hospodáře a napsat a obhájit práci o koncepci hospodaření na svém revíru apod.).

SPOLUPRÁCE S AKADEMIKÝ A NEVLÁDNÍMI ORGANIZACEMI JE NUTNÁ

Skutečným pozitivem je, že většina pracovníků ochrany přírody si začíná složitost situace a hrozbu izolace státní ochrany přírody uvědomovat. Stejně tak je vnímán i fakt, že řešení nelze hledat uvnitř systému, ale naopak větší otevřeností navenek, užší spoluprací nejen s akademickou, ale i s nevládní sférou a širokou veřejností. V každém případě

zvaných článků a poznatků praxe ve stylu Evidence-based Conservation (ochrana přírody založená na důkazech, více [zde](#)).

NÁVRHY ŘEŠENÍ

Podle našeho názoru jsou ke zlepšení situace potřebné zejména následující kroky:

1. **Formulování dlouhodobé koncepce ochranářského výzkumu:** takový dokument by měl stanovit jasné cíle, priority a kroky, jakým způsobem dosáhnout trvalého a kvalitního zakotvení české ochrany přírody na vědeckých základech.

2. **Zajištění prostředků na financování ochranářského výzkumu.**

3. Na základě přijaté koncepce provést **optimalizaci organizačního zajištění ochranářského výzkumu v resortních organizacích životního prostředí** (spolu se zajištěním resortních prostředků).

4. Posílení role **interního výzkumu a monitoringu:** inventarizační průzkumy a monitoring by měly být zčásti zajišťovány přímo institucemi ochrany přírody, kde by měl být dostatek kapacit (personálních i časových), které umožní udržet přímý kontakt profesionálních pracovníků ochrany přírody s vědeckými poznatky a s realitou v terénu.

5. Zajištění dlouhodobého vzdělávání ve spolupráci s univerzitními pracovišti: **vytvořit dlouhodobý systém vzdělávání** zajišťující, že zaměstnanci státní ochrany přírody si budou udržovat vysokou úroveň vzdělání nejen v oblasti veřejné správy a práva životního prostředí, ale i primárních přírodovědeckých poznatků, tak aby byla zajištěna nejen profesionální úroveň formální, ale i věcné stránky ochranářských rozhodnutí a zvolených opatření.

6. **Užší spolupráce státní ochrany přírody s nevládní sférou a širokou veřejností:**

vývoj státní ochrany přírody v ČR v posledních letech ukazuje, jak zranitelná je státní ochrany přírody, která je budována převážně odshora (problém většiny postkomunistických zemí) a nikoli zároveň odzdoła, jako např. v Anglii, kde hlavním motorem ochrany přírody jsou nevládní organizace, pozemkové spolky, vlastníci půdy apod., a proto je zde ochrana přírody stabilnější a více imunní vůči krátkodobým výkyvům společenských (politických) priorit. Jedině taková ochrana přírody má totiž skutečně dlouhodobou perspektivu.

Jak přivést profesionální ochranáře ke studiu? Foto převzato z biodiverzita.prf.jcu.cz

nese nižší kvalitu – a dále je rozhodující možnost uplatnění absolventů. Ta v ochraně přírody spíše postupně klesá, navíc řada nadšených a přírodovědně zdatných absolventů je po nástupu do zaměstnání ve státní ochraně přírody často konfrontována s realitou, která je více „o papírech a předpisech“ než přímo o přírodě.

Neméně závažným problémem je absence dlouhodobého vzdělávání pracovníků ochrany přírody. Současný systém (zkoušky odborné způsobilosti) cílí na znalosti v oblasti veřejné správy, tedy zjednodušeně řečeno, aby pracovník ochrany přírody byl profesionál-

lze navázat na příklady dobré praxe týkající se spolupráce mezi akademickými pracovišti, jako jsou např. programy UNESCO Man and Biosphere a LTER (Long-term Ecological Research), projekty cílené na přípravu soustavy Natura 2000, Katalog biotopů ČR, konference např. Evropský kongres ochranářské biologie v roce 2009 v Praze, konference Výzkum a ochrana přírody pořádané Univerzitou Palackého v Olomouci (2008, 2010), účast akademických pracovníků na práci v radách národních parků, spolupráce na Národním lesnickém programu a nejnověji také aktivity Fóra ochrany přírody, cílené mj. i na publikování recen-

POHLED NA NOVELU ZÁKONA O OCHRANĚ PŘÍRODY A KRAJINY

TOMÁŠ ROTHŘÖCKL

NA JAŘE 2014 VEDENÍ MŽP ROZHODLO O PŘÍPRAVĚ NOVELY ZÁKONA Č. 114/1992 SB. O OCHRANĚ PŘÍRODY A KRAJINY (DÁLE JEN "ZOPK") ZEJMÉNA V PASÁŽÍCH, KTERÉ SE TÝKAJÍ NÁRODNÍCH PARKŮ.

Ing. ING. TOMÁŠ ROTHŘÖCKL

Ředitel Správy Národního parku Podyjí.

Podílel se na založení a práci Správy

CHKO Podyjí, později i Správy NP Podyjí.

Specializuje se na obor územní ochrany

přírody. Je jedním z iniciátorů bilaterál-

ního národního parku Podyjí – Thayatal.

V první polovině r. 2010 vykonával funkci

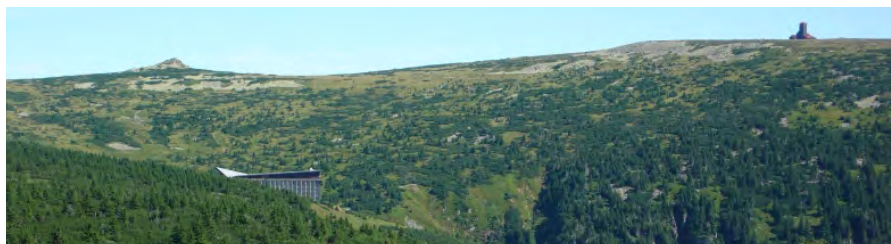
náměstka ministra životního prostředí -

ředitele sekce ochrany přírody a krajiny.

Novelizace zákona byla vyvolána nepochybně vícero důvody. Především snahou řešit jednotně pravidla pro danou kategorii chráněných území (národní park), zohlednit hierarchii a kontinuitu existujících předpisů a respektovat principy platné úpravy v dané oblasti, tedy nejen v rámci samotného ZOPK, ale i ve vztahu k mnoha dalším předpisům. Lze se jen domnívat, že určitým katalyzátorem tohoto kroku byla situace s řešením právní úpravy Národního parku Šumava. Snahy řešit problémy Šumavy samostatnou novou právní normou se objevují v posledních dvaceti letech se železnou (ne)pravidelností a to, že se z tématu stal politický folklor a nekonečný příběh, je smutný fakt. Snad právě proto se nabízí, nejen pro Šumavu, šance najít další cestu, která bude reflektovat zkušenosti dosavadní právní úpravy, která zohlední odborné poznatky naše, evropské a světové, ale i sociální a ekonomický kontext.

Novela především upravuje a zpřesňuje ustanovení, která se týkají národních parků, zpřesňuje definice předmětu a cílů ochrany, reaguje na mezinárodní závazky ČR a světově uznávané principy spravování NP a péče o ně. V novele je nově definováno poslání NP včetně deklarace zásady udržitelného rozvoje života místních obyvatel a šetrného turistického využívání převážné části území NP.

Návrh byl vytvořen pracovní skupinou MŽP, ve které byli zapojeni i ředitelé a experti všech správ národních parků. Hlavní idea řešení byla konzultována s předními odborníky v oblasti environmentálního práva. V červenci a srpnu byl prvotní návrh postupně předběžně projednáván s představiteli dotčených obcí a krajů. Uspořádány byly i užitečné pracovní semináře pro členy rad národních parků, ve kterých jsou ze zákona účastní i představitelé všech měst a obcí dotčených území. Samostatné představení návrhu bylo provedeno i pro akademickou obec a nevládní organizace. Všichni účastníci těchto předběžných jednání měli možnost dát k dispozici podněty. V září zamířila upravená verze návrhu do meziresortního připomínkového řízení a následovat bude cesta do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR. Je otázkou, jestli je správné, aby poslanci se zmíněnou novelou porovnávali existující návrh samostatného řešení NP Šumava. Pominuli, že by to bylo míchání jablek s hruškami, myslím, že by měli využít na stole nově ležící kvalitní vládní návrh vycházející z komplexního systémového řešení. Toto důležité téma budeme průběžně sledovat a vracet se k němu.

Jakou výstavbu v NP umožní novela zákona? Foto Michael Hošek

PROČ JSOU ČERVENÉ SEZNAMY VE ŠVÉDSKU SILNÉ, ETABLOVANÉ A PERSPEKTIVNÍ?

PAVEL BÍNA

ZE SKANDINÁVSKÝCH ZEMÍ SI ŠVÉDSKO STÁLE DRŽÍ VEDOUcí POZICI V IMPLEMENTACI PRAKTICKÝCH NÁSTROJŮ OCHRANY PŘÍRODY (AČKOLI BĚHEM DVOU POSLEDNÍCH VOLEBNÍCH OBDOBÍ, KDY JE U MOCI PRAVICOVÁ KOALICE, SE PROSTŘEDKY VKLÁDANÉ DO NĚKTERÝCH OBLASTÍ OCHRANY PŘÍRODY SNÍŽILY ZHRUBA O TŘETINU). POKUD BY MĚL ČLOVĚK JMENOVAT JEDNU VĚC, KTERÁ SE V TOMTO KONTEXTU OPRAVDU POVEDLA, BUDOU TO BEZESPORU ČERVENÉ SEZNAMY OHROŽENÝCH DRUHŮ. V PRAKTICKÉ OCHRANĚ PŘÍRODY, V KOMUNIKACI S VEŘEJNOSTÍ, V PREZENTACI POTŘEBY CHRÁNIT BIOLOGICKOU ROZMANITOST - VE VŠECH TĚCHTO DŮLEŽITÝCH ASPEKTECH JSOU JAK SAMOZŘEJMOU POMŮCKOU PROFESIONÁLNÍCH OCHRANÁŘŮ V KAŽDODENNÍ PRÁCI, TAK NÁSTROJEM PRO ARGUMENTACI NAVENEK. PLÁNY, JAK NAKLÁDAT S NOVĚ VZNIKAJÍCÍ VERZÍ ČERVENÉHO SEZNAMU PRO ROK 2015, JDOU JEŠTĚ DÁL. PROČ ZROVNA ČERVENÉ SEZNAMY? A JAK TO VLASTNĚ FUNGUJE?

Mgr. PAVEL BÍNA

Je koordinátorem dobrovolnického monitoringu fauny Švédska v rámci Švédského druhového centra. Dlouhodobě se zabývá problematikou ochrany přírody a především druhové ochrany, v současné době se aktivně věnuje záchraně několika ohrožených druhů denních motýlů v rámci švédských záchranných programů.

(V)ČASNÁ ORGANIZACE

Z auly Švédské zemědělské univerzity (Sveriges lantbruksuniversitet, SLU) v Uppsale odchází v družném hovoru na šedesát převážně postarších pánů a dam. Právě skončil dvoudenní seminář, který odstartoval tzv. ostrou fázi tvorby Červených seznamů. Je začátek září 2013 a další Červený seznam bude vydán v roce 2015. Bez nadsázky se dá říct, že se tu na dva dny sjela odborná špička Švédska přes nejrůznější skupiny organismů. Jinými slovy něco přes polovinu členů tzv. Expertních komisí, kteří se právě v době tvorby seznamu intenzivně setkávají a v rámci svých skupin organismů budou posuzovat ohroženost druhů, tedy tvořit tzv. hodnotící část seznamu podle kritérií IUCN.

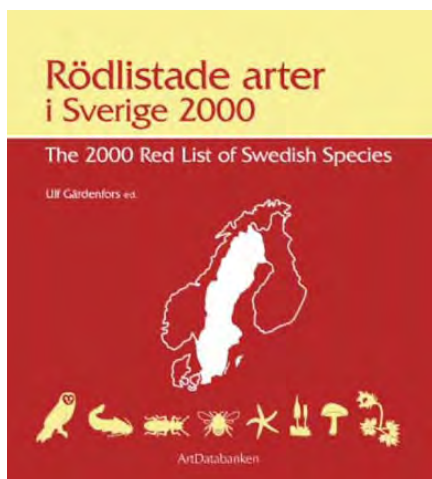
Program semináře se samozřejmě točí okolo tvorby Červeného seznamu a souvisejících témat. Je třeba informovat o tom, jak si stojí okolní země - v současné době jsou seznamy vydávány v Norsku, Dánsku i Finsku (každá země má ale jiný časový plán). Je třeba projít kritéria IUCN, aktuální pojmy a témata jako riziko vymírání druhů, vlajkové druhy ochrany přírody, doporučená opatření na

záchranu druhů, a také si v pracovních skupinách zkusit vlastní hodnocení druhů podle kritérií IUCN.

Další bloky jsou věnovány souvisejícím tématům. Jednou ze stěžejních oblastí jsou databáze a digitální aplikace, které s tvorbou seznamů úzce souvisí - ve Švédsku jsou v současné době tři (Print-Obs, EVA, Dyntaxa) a bude o nich řeč později. Švédí berou také velmi seriózně propojení tvorby seznamů s reportingem

„Je třeba projít kritéria IUCN, aktuální pojmy a témata jako riziko vymírání druhů, vlajkové druhy ochrany přírody, doporučená opatření na záchranu druhů, a také si v pracovních skupinách zkusit vlastní hodnocení druhů podle kritérií IUCN.“

pro Evropskou komisi (respektive monitoringem druhů soustavy Natura 2000, zpracováním dat atp.), takže bylo třeba projít aktuální (letošní) reporting a možné využití dat pro hodnocení stavu biotopů u jednotlivých druhů. A protože seznamy

Přední strana moderních knižních vydání Červených seznamů Švédska (2000, 2005, 2010)

jsou využívány ve velmi různých oblastech a institucích, tak přijeli také jejich zástupci, aby informovali o způsobu aplikace v rámci jejich oboru, což je mimo jiné výborná zpětná vazba a možnost, jak do budoucna seznamy ještě více uzpůsobit jejich potřebám.

TAK ŠEL ČAS

Aby bylo možné pochopit, jakou pozici Červené seznamy ve Švédsku mají, je dobré vzít to od začátku a ohlédnout se o pár let zpět. V devadesátých letech byly knižně vydány první ucelené Červené seznamy, které postupně pokryly ty nejdůležitější skupiny organismů: v roce 1993 vyšel Červený seznam pro bezobratlé, v roce 1995 pro vyšší rostliny a v roce 1996 pro obratlovce.

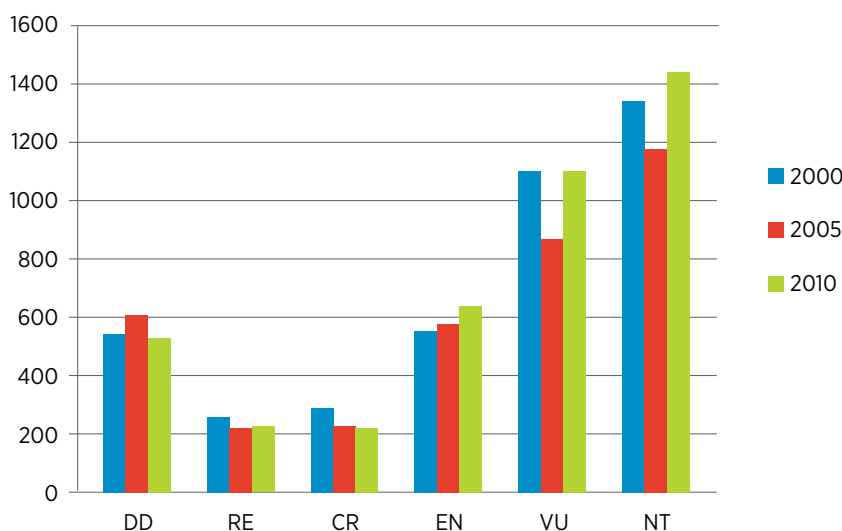
Moderní historie Červených seznamů začíná v roce 2000. Tehdy byl vydán první Červený seznam, který obsahoval všechny skupiny organismů najednou. Hodnocení a následné zařazení druhů do

příslušné kategorie proběhlo již podle moderních kritérií IUCN. Od té doby je co pátý rok sestaven další Červený seznam. S každým vydáním je aktualizován nejen seznam druhů, nýbrž jsou zároveň přibírány další a další složky, které tento seznam doplňují, rozvíjejí nebo problematiku druhové ochrany rozebírají podle potřeb společenské objednávky. V souvislosti s vydáním Červeného seznamu 2005 bylo například provedeno kompletní shrnutí dostupných dat a pro hodnocení byla připravena podpora IT. Před dalším vydáním v roce 2010 byla zase zpracována veškerá dokumentace k jednotlivým druhům (jako podklad pro hodnocení) a konsolidovány podklady pro další témata, která jsou v seznamu prezentována. Záštitu nad organizací a celým procesem tvorby Červených seznamů má instituce Švédské druhové centrum (ArtDatabanken) při uppsalské Sveriges lantbruksuniversitet (SLU). Instituce má do jisté míry podobnou roli jako naše AOPK ČR s tím, že je

striktně odbornou organizací (nemá tedy správní funkci). Velmi stručně by se dalo říct, že má na starosti koncepci švédské ochrany přírody a je centrem aktuálního stavu poznání o druzích, které využívá jak (odborná) veřejnost, tak státní, komerční i neziskové instituce a subjekty.

ODBORNÍCI ZE VŠECH KOUTŮ

Za jádrou částí, tedy vlastním seznamem druhů s příslušnými kategoriemi IUCN, stojí výše jmenované Expertní komise. Jejich hlavním úkolem je projít všechny druhy a zařadit je do příslušné kategorie IUCN. Celkově jich je 14 (viz tab. 1) a jejich volba samozřejmě do jisté míry odráží aktuální stav poznání, respektive počet expertů ve Švédsku v jednotlivých skupinách organismů. Jmenování či doporučení se děje se záměrem mít akceschopnou a různorodou směsici lidí (vědce, amatéry, odborníky ze státních institucí, neziskovek, různých regionů atp.). V tomto tkví

Ukázka z výsledkové části Červeného seznamu 2010: Počet hodnocených druhů, které splnily kritéria pro zařazení do některé z kategorií na Červeném seznamu 2000, 2005, 2010. Změny mezi roky 2000–2005 jsou způsobené postupným ustalováním procesu hodnocení a mezi roky 2005–2010 vyšším počtem hodnocených druhů, nelze je tedy brát jako reálné změny v přírodě. Kategorie druhů: DD – chybí údaje, RE – vymřelý, CR – kriticky ohrožený, EN – ohrožený, VU – zranitelný, NT – téměř ohrožený.

©ArtDatabanken 2010

deviza švédského pojetí, například Noři do svých komisí jmenují pouze pracovníky vědeckých institucí a výběr je tedy ochuzen o terénní pracovníky nebo amatéry, kteří jsou velmi často uznávanými kapacitami na danou skupinu.

Činnost Expertních komisí je ponejvíce čestnou a prestižní záležitostí. Členové dostávají malou částku jednou za rok, kdy je komise činná, je to však opravdu spíše symbolické vyjádření poděkování za práci v komisi (v případě setkání je ovšem hrazeno ubytování, jídlo a doprava). Každá komise má svého koordinátora ze Švédského druhového centra, jenž zde zároveň pracuje jako národní koordinátor pro danou skupinu. Komise jsou nejvíce aktivní právě v době tvorby seznamu.

DIGITALIZACE JAKO PODPORA I PRODUKT ANEB VŠECHNO JE PROPOJENÉ

V souvislosti s tvorbou seznamů jsou využívány tři aplikace: PrintObs, EVA a Dyntaxa. Všechny byly vytvořeny a jsou spravovány Švédským druhovým centrem.

Skupiny, pro které jsou vytvořeny expertní komise	Počet členů (rok 2013)
Vyšší rostliny	7
Řasy	7
Mechy	8
Lišejníky	7
Houby	10
Obratlovci kromě ryb	7
Ryby	7
Brouci	11
Motýli	10
Blanokřídlí	7
Dvoukřídlí	8
Ostatní terestričtí bezobratlí	8
Limničtí bezobratlí včetně terestrických měkkýšů	8
Mořští bezobratlí	9

Expertní komise pro nový Červený seznam 2015.

tab. 1

PrintObs slouží k prezentaci nálezových databází, zobrazuje výskyt druhů. Aplikace vyzvedává data z největší švédské databáze Artportalen (volně přístupná veřejnosti, velmi populární, obsahuje více než 37 miliónů pozorování a jejich počet rapidně roste), historické databáze (interní historická data spravovaná Švédským

druhovým centrem) a částečně muzejní databáze (vlastní databáze muzeí, tedy muzejních sbírek). Aplikace je interní, v první řadě určená pro potřeby Švédského druhového centra, krajských úřadů a komun (švédská komuna je územně

správní celek, velikostně něco mezi naším okresem a obcí). Na rozdíl od všech ostatních aplikací v ní lze zobrazit druhy ve všech stupních ochrany, přístup k těmto údajům je ovšem dáván individuálně od správců aplikace (jako příklad je možné

Zobrazení hnědáka osikového v taxonomické databázi Dyntaxa. <https://www.dyntaxa.se/>

Zobrazení hnědáka osikového ve webové aplikaci na vyhledávání informací o druzích Červeného seznamu. Zmíněný Druhový list se skrývá pod odkazem "Artfaktablad". <http://www.artfakta.se/>

uvést zobrazování výskytu a hnízdišť orla mořského - k těmto údajům má přístup pár lidí v zemi, kteří jsou v týmu záchraného programu).

EVA je interní aplikace na zobrazování podrobných informací o červených družích s možností různých filtrů, importu a exportu dat i map. Lze importovat i vlastní seznam či databázi. Je to v podstatě velmi praktický nástroj pro expertní komise při hodnocení druhů. Zobrazovat a filtrovat lze např. podle biotopu, substrátu, živné rostliny, rozšíření, různých regionálních úrovní, taxonu, stupně ohrožení atd.

Dyntaxa je taxonomická databáze švédských druhů. Je veřejně přístupná. V současné době obsahuje všechny švédské mnohobuněčné organismy, cílem je mít kompletní přehled druhů. Lze v ní vyhledávat podle různých taxonů, vytvářet seznamy, zobrazovat kompletní taxonomické informace (synonyma, taxonomické změny, systematické zařazení atd.). Seznamy (např. druhů) lze exportovat do excelovského formátu. Všechny ostatní aplikace si "vyzvedávají" jména druhů (a dalších taxonů) právě z této databáze. Dyntaxa vyžaduje samozřejmě

průběžnou aktualizaci.

Jedním z produktů určených pro digitalizaci je tzv. Druhový list. Je to veřejně přístupný informační text, který je v současné době vytvořen pro všechny druhy Červeného seznamu, a který lze stáhnout ve formě pdf. Jsou v něm pod-

robná fakta o vzhledu, rozšíření, biologii, stavu poznání, stupni ohrožení, příčinách ohrožení a postupně jsou ke všem druhům také doplňována doporučená ochranná opatření. Druhový list lze zobrazit v jednoduché webové aplikaci na vyhledávání červených druhů a je to

Euphydryas maturna asknätfjäril

STARKT HOTAD (EN)
B1ab(iii,v)c(iv)+2ab(iii,v)c(iv); C2b

Fjärilar

Klass Insecta (egentliga insekter), Ordning Lepidoptera (fjärilar), Familj Nymphalidae (praktfjärilar), *Euphydryas maturna* (Linnaeus, 1758). Syn. *Hypodryas maturna* (Linnaeus, 1758), *Melitaea maturna* (Linnaeus, 1758) och *Papilio maturna* Linnaeus, 1758.

Beskrivning. Asknätfjäril har på ovasidan ett teckningsmönster som följer vingribborna och de tvärgående linjerna så markant att de ljusare tegelröda och vita fläckarna bildar ett rutmönster mot den svartbruna bakgrundsfärgen. De tegelröda fläckarna bildar en iögonfallande S-format tvärlinje ett stycke in från vingarnas ytterkanter. De vita fläckarna saknas ibland helt, speciellt på den mer rundvingade och större honan. Vingarnas undersidor är kraftigt orangefärgade med vita fläckar och utgör inget kamouflage, men möjligen har de en viss likhet med rostsvampar som är talrika på brakved. Vingspann 38-46 mm.

Utbredning och status. Asknätfjärilen betraktades länge som en föga variabel art och det är främst under senare år den uppdelats i ett antal underarter utifrån yttre karaktärer. De olika underarterna skiljer sig även åt beträffande livscykelns längd, värdväxtval och andra detaljer i ekologin. Den hos oss förekommande nominatunderarten har ett- till fyraårig livscykel. Den fleråriga livscykeln gör den särskilt sårbar. Nominatunderartens situation är idag akut i hela

Ukázka pdf Druhového listu o hnědásku osikovém (má 6 stran).
http://www.artfakta.se/Artfaktabladd/Euphydryas_Maturna_100943.pdf

Euphydryas maturna Asknätfjäril

En av Europas hastigast minskande fjärilsarter i de områden där den är knuten till ask och olvov. Flygtiden infaller i juni i buskmarker på lyygen med vita fläckar och i kantzoner till kärr och små bäckar. Den är fridlyst inom EU.

KÄNNETECKEN Vingspann 38-46 mm. Könen är lika men hanen är mildre, med spetsigare vingar. Vingarnas översidor är hos den svenska nominatformen övervägande brunsvarta med breda, ljus brunröda tvärbånd i yttre mellanfältet, två brunröda fläckar i diskfältet på framvingen och en halvmånformig brunröd fläck runt diskfältet på bakvingen. Det finns också vita till gulvita fläckar med varierande utbredning. Undersidan är skarpe rödgul med två vita tvärbånd, vit diskfläck och vita utkantsfläckar som på framvingen är diffusa medan de på bakvingen är breda och distinkt avgränsade av fina svarta linjer. Underarten *tenoretulosa*, som förekommer i Finland, har ljusare gulröd färg som särskilt hos honan dominerar översidan så att den brunsvarta teckningen är tunnare och mer framstår som ett nätmönster. De vita fläckarna innanför tvärbåndet är renare hos hanen och oftare rödgulpadre hos honan. De vita utkantsfläckarna på översidan är stora och nästan alltid distinkt avgränsade till skillnad från nominatformen som endast har små, diffusa vita kantfläckar.

Äggen är konformiga med bred bas, tillplattad topp och 19 fina längsrifflor. De är först citrongula men mörknar efterhand och blir vinröda. Larverna i de tidiga stadierna är ljusare till mörkare gulgrönbarna, mörkare med åldern beroende på tätare behåring

och grövre tornar. Från 3:e stadiet är larven brunsvart med en bred, i prickar upplöst, citrongul rygglinje delad av en svart mittstrimma, citrongula sidolinjer bestående av sammanfogade prickar, köttfärgad undersida, blanksvart huvud, svarta framben och långa svarta tornar med täta nålar som bildar ett ogenomträngligt skikt runt kroppen.

Zatím stále na papíře, ale i on se bude v brzké době digitalizovat. Hnědásek osikový v Národním klíči Švédska, díl 1, Denní motýli. ©ArtDatabanken 2005

v současné době hojně využívaný zdroj informací pro státní správu, stejně jako aplikace samotná. Informace jsou zde též průběžně aktualizovány. Do blízké budoucnosti je plánováno mnohem širší propojení s obrazovým materiálem, digitalizovaným národním klíčem atd.

CO BUDE V ROCE 2015 ANEB UKÁZKY Z KUCHYNĚ

Vydání příštího Červeného seznamu s sebou přinese další kroky směrem k uživateli. Seznam už nebude celý vydáván knižně, nýbrž bude vytvořena verze kapesního formátu do terénu, která bude obsahovat pouze vlastní seznam druhů. Moderní konzument bude moci využívat Červený seznam na webu ze svého počítače i mobilního telefonu (bude vytvořena verze pro smartphony). Dokumentace a tzv. Druhové listy budou dále k dispozici na webu, stejně jako aplikace na vyhledávání informací o družích seznamu. Formát se nejspíš postupně přizpůsobí celkovému pojetí digitalizace, která se chystá v rámci tzv. Národního druhového projektu, v němž mají Švédí

Zobrazování výskytu a hnízdišť orla mořského patří mezi individuálně poskytované údaje ze švédské aplikace PrintObs. Foto Zdeněk Hromádka

ambici představit a popsat všechny své druhy během následujících 20–30 let. Odborná veřejnost, která se prakticky potýká s otázkami zachování biologické rozmanitosti, bude mít k dispozici analýzy ve formě podrobných témat. Připraveno je pět okruhů, ve kterých by tato témata měla být zpracována.

PROČ ČERVENÉ SEZNAMY

Odpověď na otázku položenou v úvodu se v podstatě skrývá v popisu toho, jak tvorba, podpora a produkty Červených seznamů ve Švédsku fungují. Samotné vydávání nebo existence seznamu ohrožených druhů samozřejmě nezaručí fungující státní správu, mezioborovou spolupráci nebo angažovanost veřejnosti. Kritéria IUCN navíc při hodnocení například znevýhodňují převážnou většinu hmyzích druhů oproti ostatním skupinám organismů. A dalo by se samozřejmě pokračovat z různých dalších úhlů, nicméně bychom odbíhali od té-

„Celý proces funguje dobře jak dovnitř, tak navenek, je to proces, který sleduje společenskou objednávku, poslouchá a reaguje na impulzy zvenčí.“

matu čím to, že se Červeným seznamům na severu daří a proč si Švédové vybrali zrovna je. Odpověď je v komplexnosti: celý proces funguje dobře jak dovnitř (společná práce expertů z celé země na jednom projektu; podklad pro odlišné skupiny - státní správu, vědce, NGO; odhalení nízkého stavu poznání o druzích), tak navenek (srozumitelné vysvětlení problémů ochrany přírody pro veřejnost; jasná argumentace pro jednání s partnery z oborů jako je zemědělství, lesnictví, průmysl atp.). A také je to proces, který sleduje společenskou objednávku, poslouchá a reaguje na impulzy zvenčí. Švédové prostě zjistili, že Červené seznamy jsou efektivní a srozumitelný nástroj na ochranu přírody, a tak je používají.

Okruhy	Prohlubující témata
Základní fakta včetně samotného Červeného seznamu	Podkladová data o druzích
	Podkladová data o typech stanovišť
	Hodnocení druhů v rámci Červeného seznamu
	Druhové listy
Společná témata	Nejdůležitější příčiny ohrožení a následná opatření, dle regionů
	Substrát a biotop dohledatelné pro každý druh
	Tzv. 100+1 opatření, která prospívají červeným druhům
Typy stanovišť a prostředí	Lesní ochranná opatření
	Květnaté louky, přechodové habitaty, včetně problematiky pastvy
	Změna ekosystému, nerovnováha v mořském prostředí
	Problematika limnických stanovišť
Specifická témata	Scénář/model budoucí situace v lesích, vč. změn klimatu
	Populace dnes a před 80-100 lety
	Problematika nemocí – olše, jasan, dub a další
	Travnatá stanoviště v urbánním prostředí
Ostatní	

LITERATURA

Eliasson, C.U., Ryrholm, N., Holmer, M., Jilg, K. & Gärdenfors, U. 2005. *Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna.*

Fjärilar: Dagfjärilar. Hesperidae – Nymphalidae. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.

Gärdenfors, U. (ed.) 2000. *Rödlistade arter i Sverige 2000 – The 2000 Red List of Swedish Species.* ArtDatabanken, SLU, Uppsala.

Gärdenfors, U. (ed.) 2005. *Rödlistade arter i Sverige 2005 – The 2005 Red List of Swedish Species.* ArtDatabanken, SLU, Uppsala.

Gärdenfors, U. (ed.) 2010. *Rödlistade arter i Sverige 2010 – The 2010 Red List of Swedish Species.* ArtDatabanken, SLU, Uppsala.

SELHÁVÁ SPOLEČNÁ ZEMĚDĚLSKÁ POLITIKA VE VZTAHU K BIODIVERZITĚ?

ROZHOVOR S GUY PE'EREM

LENKA VOKASOVÁ, DAVID STORCH

Zdroj <http://www.mced-ecology.org/>

GUY PE'ER, Ph.D.

Špičkový izraelský ekolog zabývající se ochranou přírody především v kontextu využívání krajiny a klimatických změn. Původně se věnoval zejména entomologii, v rámci studia motýlů se zabýval významem disturbancí pro biodiverzitu a faktory ovlivňujícími úspěšnost reintrodukcí. Aktuálně působí na Helmholtz-Zentrum für Umweltforschung v Lipsku na oddělení ekologického modelování. V červnu 2014 vyšel v časopise Science článek, jehož je hlavním autorem, a který se zabývá dopady naplňování Společné zemědělské politiky EU na biodiverzitu.

Pane Pe'ere, v červnu jste publikoval společně s kolegy v časopise Science článek, který kritizoval situaci Společné zemědělské politiky EU (dále SZP). Jaké jsou podle Vás hlavní pozitivní aspekty SZP a jaké jsou její problémy?

Pozitivní aspekty SZP se dají shrnout slovem „flexibilita“. Evropská unie (dále EU) uznala, že je potřeba „ozelenit“ SZP a začlenit do ní některé povinné prvky ochrany přírody, tak tomu až do roku 2009 nebylo. EU prošla velmi komplikovanými vyjednáváním a následně dala velkou flexibilitu členským státům.

Hodnotíte tuto flexibilitu ve vztahu k členským státům pozitivně? Lze totiž mít i negativní náhled, protože pro většinu členských států to znamená, že si vyberou spíše nižší náročnost závazků a výsledek je pak velmi špatný.

Úplně souhlasím s tím, že flexibilita má pozitivní i negativní dopady, představuje dobrou příležitost, ale i riziko. Některé členské státy si vybraly pozitivnější a jiné negativnější přístup. Pozitivními příklady mohou být Velká Británie, Nizozemí či Německo. Na druhé straně ale zvláště nové členské státy, jako je i Česká republika, uchopily flexibilitu z té nejhorší stránky. Jedna z věcí, na kterou jsme výrazně poukazovali a co bylo také významné pro náš článek, bylo to, jak významné jsou kvóty vyžadované EU. Zdá se totiž, že limity, které EU stanovuje, jsou stanoveny tak nízko, že nové členské státy, jako je ČR, Rumunsko, Bulharsko,

kde existuje mnoho malých zemědělců, ve skutečnosti vyjmou z těchto povinností více než 90% z nich. To má negativní dopady nejen na biodiverzitu, ale i na samotné zemědělce, například klesá zaměstnanost v zemědělství. V ČR došlo pouze za posledních pět let ke snížení zaměstnanosti v zemědělství o 60% mezi zemědělci hospodařícími na rozloze menší než deset hektarů!

Co považujete za důvod tohoto poklesu?

Jde o společný dopad dvou jevů: urbanizace a slučování zemědělských podniků – někteří zemědělci dostávají více peněz než jiní, a to zejména velcí zemědělci, kteří dostávají platby za plochu v rámci tzv. prvního pilíře. Pozitivní je nárůst potenciálního proporčního rozpočtu na druhý pilíř, tedy rozvoj venkova. Ve skutečnosti však není dobře definováno, na co přesně tyto prostředky mohou jít. Takže členské státy mohou dávat peníze jak na environmentálně příznivé aktivity, tak i na intenzifikaci venkovských oblastí, což v tom případě působí v tom nejhorším směru.

Pokud se podíváme na rozpočet celkově, závisí na tzv. modulaci, tedy na tom, jestli členské země přesunují peníze z prvního pilíře (z přímých plateb zemědělcům odvislých od zemědělské plochy) do druhého pilíře, do rozvoje venkova. Některé země zvolily pozitivní modulaci, Česká republika takto přesunula pouhých 4% prostředků z prvního pilíře do druhého, a to jen na opatření spojená

První pilíř SZP - se týká jednotné společné organizace trhu. Zahnuje přímé platby za obhospodařovanou plochu, jejichž podmínkou je dodržování základních environmentálně-přátelských přístupů, a tržní nástroje (garantované ceny, tržní řády, exportní podpory, dovozní a vývozní licence, vývozní náhrady apod.).

Druhý pilíř SZP - se týká politiky rozvoje venkova. Jeho cílem je zlepšení konkurenceschopnosti zemědělství a lesnictví, zlepšení kvality života v zemědělských oblastech i zlepšování životního prostředí a krajiny pomocí spolupráce, inovací a diverzifikace hospodaření. Mezi finanční nástroje v rámci tohoto pilíře patří podpora malých a mladých zemědělců, agro-environmentální opatření, podpora ekologického zemědělství a podpora hospodaření v znevýhodněných oblastech (LFA).

Modulace - přesun určitého procenta finančních prostředků z prvního pilíře SZP do druhého pilíře SZP. pozn. redakce

s příznivými podmínkami chovu zvířat (welfare), která jsou navíc v současné podobě kritizována. Domnívám se proto, že je zde velké nebezpečí tzv. greenwashingu, tedy jednání, které se jeví být pozitivním pro přírodu, ale v konečném důsledku jí není. Francie zvolila stejný přístup. Také provedla modulaci, která vypadá na první pohled dobře, ale když se podíváte, co udělala s prostředky, které takto přesunula, tak zjistíte, že nebyly využity na prvky, podporující ochranu životního prostředí. Důsledkem toho je, že čelíme riziku, že „ozelenění“ ve skutečnosti pouze podpoří stávající intenzifikační postupy. Sledujeme, že index ptáků na zemědělské půdě stále klesá, zvláště v nových členských zemích vidíme růst velikosti farem, pokračující pokles zaměstnanosti v zemědělství, atd. A přitom bychom jako občané EU měli mít zájem na tom, abychom věnovali své úsilí nejen produkci, ale i kvalitě a bezpečnosti potravin. Kvalita potravin a bezpečnost potravin nejsou primárně o produkci. V EU je 30% nadprodukce. Nepotřebujeme produkovat více potravin, potřebujeme kvalitnější potraviny, potenciálně z ekologického zemědělství, a to je na stávající situaci frustrující: kompromisy, které EU přijala, vůbec nebyly nutné. Postupy jak zlepšit stávající stav existují, ale EU je nevzala na vědomí a nevyužila poznatky, které máme.

Na počátku vypadal návrh nové SZP velmi dobře a měl velký potenciál, ale po dlouhých vyjednáváních je výsledek velmi neuspokojivý. Co je důvodem? Co se mělo udělat lépe ze strany ochránců přírody a životního prostředí? Kde se stala chyba? Byl podceněn např. lobbying? Jedním z problémů, které ochránáři řeší, je, jak se vyrovnat s nejistotou. Jednou z otázek například bylo, zda potřebujeme z hlediska okamžitých přínosů (např. ztráta produkce na určité malé rozloze) 10%, 7% nebo 5% „Ecological Focus Areas“ (EFAs). Zemědělec vidí dopad politických rozhodnutí z hlediska okamžitých přínosů, např. ztráty produkce na určité malé rozloze. Z jeho pohledu jde

o velmi jasnou ztrátu ve srovnání s nejistým přínosem ve prospěch toho, o co žádáme my. Na druhé straně úkolem vlád a celé EU je uvažovat v širším měřítku. Myslet na dlouhodobé přínosy, mluvit o přínosech pro celou společnost, ne-

Otakárku fenyklovému prospívá útlum zemědělství, ponechávání částí polí ladem a přítomnost květnatých raně sukcesních enkláv v krajině. Foto Zdeněk Hromádka

jen pro specifické zemědělce. Chybou z našeho ochránářského pohledu bylo, že jsme se nezaměřili na ty malé. Ti by měli být naší hlavní cílovou skupinou, protože to jsou právě oni, kteří nedostávají peníze a nemají dostatečnou podporu. Náš článek skutečně ukazuje, že nemůžeme získat mnoho přínosů bez flexibility. Je nutné vynaložit dostatek prostředků na poradenství, musíme být více zapojeni do konzultační činnosti. Měli bychom být velmi rádi, že v rámci nové SZP je zařazen povinný požadavek pro členské země investovat do poradenství zemědělcům. A my musíme být zapojeni do tohoto poradenského systému a říci: využijte tyto peníze financované z Programu rozvoje venkova na poradenství pro agro-environmentální opatření, protože ta nejsou jednoduchá. Problém byl v tom, že když vláda balancovala mezi jednoduchým a složitým řešením, přičemž jednoduché znamená to, co chtějí zemědělci, resp.

velcí zemědělci, a komplikované je to, co přináší environmentální efekty, udělala špatnou volbu. Hlavními vítězi musí být malí zemědělci a širší společnost. My se nesmíme podílet na diskusích o tom, zda má být 5, 7 nebo 10% EFAs, ale místo toho bychom se měli zapojit do diskusí o tom, co je to kvalita, co to znamená vysoce kvalitní EFA, protože to je něco, pro co skutečně máme vědecké důkazy. Měli bychom se ujistit, že EU neschválí EFA, které nejsou doopravdy „ekologické“. Výsledkem je totiž pak jen greenwashing. Teď jsme však stále v bodě, kdy bychom měli vyžadovat průběžné zhodnocení. A pokud nový Evropský parlament, který zahájil své zasedání v červenci, nepodpoří potřebu takové revize, nebudou splněny cíle pro ochranu biodiverzity 2020.

Začal jste tím, že flexibilita je dobrá věc, ale na druhé straně může být i rizikem a v některých zemích může být spíše nebezpečná. Bylo by vůbec možné udělat SZP méně flexibilní se silnějším tlakem na členské země? Protože si nejsme jistí, zda by bylo možné být přísnější, mít přísnější požadavky apod. Co si o tom myslíte? A ještě jeden aspekt: ve vašem článku jste popsali, že např. chybějí kritéria pro vymezení EFA, což už není flexibilita, ale selhání SZP jako takové.

Když se mě zeptáte, co je pozitivní a co negativní v SZP, musím přiznat, že flexibilita je na národní úrovni pozitivní příležitostí, a to přesto, že je to zároveň riziko, protože my vědci, kteří pracujeme na národní úrovni, můžeme tlačit na naše vlády, aby to dělaly lépe. Na evropské úrovni je náš vliv v podstatě marginální. Nebyli jsme přizváni k vyjednávání, přestože jsme o to žádali. Když Společnost pro ochránářskou biologii nabídla svou pomoc a odbornost, nebyla pozvána. Ale na druhé straně máme, jako vědci i jako ochránáři, znalosti a moc ovlivňovat místní úřady a zemědělce, nakonec i vládu, a můžeme se snažit využít znalostí o krajině i znalostí z úrovně dané země k tomu, aby došlo ke změnám. Takže naprosto souhlasím, že EU dala

Greenwashing - forma propagandy, ve které je zelený marketing klamně využíván k tomu, aby navodil dojem, že produkty, cíle a/nebo politiky organizace jsou příznivé pro životní prostředí. Kritici této praktiky uvádějí, že vzestup greenwashingu, spolu s neefektivní regulací, přispívá ke skepsi spotřebitelů různých nároků, a snižuje sílu spotřebitele směřovat firmy k zelenějším řešením ve výrobních procesech a podnikatelských operacích (Zdroj: Wikipedia).

EFA - Ecological Focus Areas; plochy využívané v ekologickém zájmu, tedy plochy pro přírodu na zemědělské půdě.

Welfare zvířat - pohoda zvířat, opatření na zlepšení materiálních a nemateriálních podmínek chovu zvířat.

pozn. redakce

příliš mnoho flexibility členským zemím a v tomto smyslu zcela jistě selhala. Selhala v zajištění zastřešující strategie pro SZP. Proto název našeho článku byl „New EU reform fails on European biodiversity“. Na druhé straně, EU dala vládám a nám všem určitou příležitost využít této flexibility a pokusit se udělat to lépe. Stále máme možnost pokusit se prosadit změny, aspoň v roce 2015. Postupně můžeme ve společnosti prosadit přístup, že nepřijmeme označení EFA pro něco, co není ekologické, nebo nedopustit, aby vláda země, jako je Česká republika, tvrdila, že chrání travní porosty a že se v ČR dokonce zvýšil podíl travních porostů, zatímco každý ekolog vidí, že kvalita travních porostů se snížila. Ve skutečnosti je na vládě, jak definuje přírodně bohaté oblasti mimo Naturu 2000. Většina vlád nepracuje s flexibilitou, protože nechce, ale ta možnost zde je. EU dovoluje vládám takto postupovat – přijmout to, co by bylo zelenější a přínosnější pro životní prostředí, a co je přitom realizovatelné. Ale naši rolí jako vědců je vysvětlit, proč je to důležité, a nevzdávat se a neříkat, že je příliš pozdě - alespoň pro některé prvky SZP stále není. Zvláště agro-environmentální opatření jsou nejdůležitějším nástrojem – vyžadují naši konzultantskou úlohu

zovat v rámci poradenského systému zemědělcům. Tím chci hlavně říct, že bychom se neměli vzdávat.

V Česku panuje dost skeptická nálada ohledně ovlivňování ochrany biodiverzity v SZP. Mluví se o technicistním přístupu ke krajině – vytváří se velmi komplikovaný a komplexní systém podpor a povinností atp. Je toto ta správná cesta, jak se starat o krajinu? Existují nějaké alternativní, inovativní modely?

Problém je v tom, co bylo dlouho diskutováno také ve Velké Británii, že rozpočet na SZP byl snížen z toho důvodu, že mnoho občanů si stěžovalo, že by neměl být důvod, proč bychom měli financovat de facto průmysl. Proč dáváme podpory zemědělcům? Zdá se divné, že platíme zemědělcům za to, aby se chovali podle určitých pravidel. Já se však domnívám, že je dobré, že máme SZP. Kdybychom nepodporovali zemědělce, prostě by odešli a místo nich by nastoupili jiní zemědělci. Velmi by se proto zvýšila rychlost přebírání zemědělské půdy velkými společnostmi i rychlost intenzifikace. My, jakožto společnost, vidíme pozitivní aspekty v údržbě venkovské krajiny. Hlavní problém je v tom, že většina peněz nejde do oblastí venkovských, ale do oblastí in-

Za EFA je možné považovat například jakýkoli současný les, zatímco podle ekologických poznatků je třeba se soustředit na ta území, která vyžadují úsilí udržet vysokou kvalitu matrixu, udržet krajinnou mozaiku s různými strukturami biotopů a udržet konektivitu mezi chráněnými územími. Takže naprosto souhlasím s tím, že potřebujeme lepší ekologické myšlení, lepší strukturování krajiny a jednou z poznámek a rad, které jsme dali v našem článku, je, že peníze v rámci SZP by měly být daleko lépe zacíleny, zvláště v agro-environmentálních opatřeních. Takže se znovu dostáváme k tomu, že je třeba zaměřit se více na specifické nastavení systému, poskytovat více poradenství, protože nejde o snadné téma. Neexistuje pouze jeden pohled a my to víme. Ale pokud není dostatečný kontakt mezi vědci, zemědělci a vládou, a to způsobem, kdy se díky poradenství vědci přibližují zemědělcům a spojují se s nimi v úsilí dosáhnout určitých cílů, těžko se v následujících letech něco zlepší.

Ted se můžeme dostat k některým dílčím problémům v SZP a na její aplikaci v ČR. Jsme právě zklamaní z výsledků vyjednávání o podobě Programu rozvoje venkova, který byl schválen vládou a zaslán do Bruselu. Uvedl jste již, že například došlo ke zvýšení rozlohy travních porostů v ČR, ale že jde převážně o travní porosty nízké kvality. Jak můžeme zvrátit tento trend? U nás totiž spíše dochází k tomu, že podporujeme plošná, málo náročná opatření s nízkými environmentálními přínosy.

Je to složitá situace, ČR si určitě nevede příliš dobře. ČR je třetím státem v žebříčku zemí s nejrychleji rostoucí velikostí zemědělských podniků. Spotřeba dusíkatých a fosforečných hnojiv vzrostla o 41%, zaměstnanost v zemědělství poklesla o 30% mezi malými zemědělci a o 60% mezi nejmenšími zemědělci. Takže problém, jak ho vidím já, je ten, že vláda se snaží zjednodušit politiku, protože není snadné ji zvládat. Ale přílišné zjednodušení je zcela jistě největším rizikem pro biodiverzitu.

Každé jednoduché opatření, které chce po všech zemědělcích totéž, je ničivé pro přírodu. Česká vláda by si opravdu měla sednout a znovu přemýšlet o tom, jak využívá agro-environmentální opatření. Pokud tak neučiní, je zde riziko, že selže v ochraně přírody, a to dokonce i po

Na polích a loukách loví svou potravu čáp bílý. Foto David Pešek

a my můžeme pomoci vládám dosáhnout ekonomické efektivity, protože pro ně je levnější dát peníze na poradenství a dosáhnout tak vyšší efektivity mezi zemědělci. Agro-environmentální opatření se také zaměřují na (pro ochranu přírody) nejdůležitější zemědělce – ty v extenzivních oblastech, v odlehlých oblastech, na ty, kteří jsou ve skutečnosti bez pomoci. Svůj vliv můžeme prosa-

tenzivních. Měl by existovat odlišný model. Je jasné, že nedává smysl dávat důraz na 2% zemědělců, kteří udržují 50% krajiny, místo pozornosti vůči 90% zemědělců, kteří sice pokrývají pouze 30% krajiny, ale té pro nás nejdůležitější. Nedává rovněž smysl, že EU dovolila na regionální úrovni, aby vlády mohly snížit rozlohu EFA na pouhých 2,5%. Území, kde tak mohou učinit, jsou přesně ta ochranná nejvíce cenná.

právní stránce. Doufám, že náš článek přináší právní argumenty, že EU může požadovat peníze zpět, pokud vláda selže. Mohu ujistit ochranáře i vládu, že skrze Společnost pro ochranářskou biologii budeme analyzovat, jestli vláda konkrétního státu postupuje správně. Pokud ne, ponese důsledky. Četl jsem článek, popisující snížení biodiverzity na travních porostech v ČR, a po přečtení české politiky musím říci, že je to jedna z těch, které jsou příliš zjednodušené. Česká republika nejde dobrým směrem. Stejněmu problému čelí i Maďarsko a některé další země – částečně kvůli nedostatku znalostí, ale částečně také pro nedostatek vůle. Takže já jako vědec mohu nabídnout znalosti. Nemohu nutit vládu, aby měla vůli. Ale v případě, že mé znalosti nebudou využity pro dobrý účel, budu se snažit, aby vláda nesla důsledky.

Myslíte si, že odpovědi na přílišné zjednodušení systému by mohl být flexibilnější systém – např. systém faremního plánování?

Odpověď zní ano. Obecně řečeno, v tomto je velká naděje. Úsilí musí přijít zdola. Zní to trochu kontraproduktivně, ale nakonec je to každý jednotlivý zemědělec, který musí přijímat rozhodnutí, co s farmou dělat. Zemědělci mají hodně dobré vůle, mají dobré spojení s přírodou a silné vazby na životní prostředí. Je třeba hovořit se zemědělci a s vládou o nákladové efektivnosti a ukazovat, jak mohou zemědělci získat například prodejem produktů ekologického zemědělství, které jsou dobré jak pro životní prostředí, tak i pro lidi z hlediska jejich zdraví. Zemědělci by tím získávali i z pohledu ekosystémových služeb, opylování, snížené spotřeby pesticidů, snižovaly by se problémy s půdní erozí, tomu všemu zemědělci rozumějí. Zemědělci znají přírodu a vědí, jak se životní prostředí chová. Vědí, že pokud hýbáte s přírodními prvky, obvykle se stane to a to. Takže když pracujeme s těmito zemědělci zespodu nahoru a pomáháme vládě poskytovat jim podporu, pak pomáháme k většímu souladu mezi zemědělci a vládou. Protože pro vládu je složité a pro zemědělce ještě těžší vidět přínosy SZP, ale my vědci jsme ve skutečnosti schopni propojovat vládní rozpočet a potřeby zemědělců, snažíme se je přivést k sobě. V tom vidím skutečné naděje. Za tímto účelem můžeme dělat například více monitoringu, můžeme

*Koroptev polní je typickým ohroženým obyvatelem kulturní zemědělské krajiny.
Foto Zdeněk Hromádka*

nabídnout dobrovolný monitoring na farmách, atd. Ve Francii takovéto programy na zemědělské půdě existují a rád bych, aby něco takového vzniklo v ČR – pro motýly, pro ptáky atd. Díky těmto monitorovacím programům bychom měli podporovat zemědělce, aby se toho více učili o životním prostředí a zjišťovali, jak dělat věci lépe. Pokud oni uvidí přínosy a my můžeme říci: tento zemědělec se chová dobře a zaslouží si peníze, pak můžeme také pomoci nasměrovat peníze

„Ale přílišné zjednodušení je zcela jistě největším rizikem pro biodiverzitu.“

z agro-environmentálních opatření. Je to samozřejmě komplikovaný a dlouhodobý proces. Doufám ale, že v našem článku jsme tento proces ukázali, vysvětlili a dali určitá vodítka, jak jej vést, a já doufám, že může začít. Potřebuje trochu pobídnout, zejména vůči vládám a EU, a doufám, že tato pobídnutí přijdou od těch, kteří jsou schopni to udělat, jako třeba od lobbyistických skupin, protože toto není moje práce jako vědce. Mojí prací je poskytnout co možná nejlepší vědecké výstupy. Pokud čísla ukážou, že EU selhala, pak je naší úlohou jako ochranářů jít za vládami a říci: podívejte, EU selhala a je nyní naší odpovědností jako země postarat se o tyto věci sami. Nejde jen o závazek vůči EU, jde i o závazek vůči nám samotným jako voličům těchto vlád. Protože my platíme daně, my vidíme služby, které jsou za ně poskytovány, a vidíme také ztrátu těchto služeb. Proč nedat peníze právě teď na ochranu kulturního dědictví, přírodního bohatství, krajiny a také do turistických služeb, kde je třeba více peněz než v zemědělství. Takže máme mnoho

příležitostí výhodných pro všechny strany, ale musíme je vidět a umět je sdělovat.

Toto možná platí v zemích, kde je silná vazba zemědělce k jeho půdě, ale tato vazba byla u nás do značné míry přerušena. Myslíte, že tento pozitivní přístup, zesponu nahoru, může fungovat i v ČR?

Myslím, že pozitivní přístup k přírodě nemůže být vytvořen shora, ale pouze zespodu nahoru. Příkladem úspěšnosti by mohl být městský zahradní monitoring ve Francii, kdy nechali lidi, aby monitorovali motýly na svých zahradách. Ti si najednou začali všimnout motýlů, a také nepřítomnosti motýlů, a uvědomili si, že používají příliš mnoho pesticidů. Uvědomili si také, že stejné zemědělské chemikálie mají dopad na jejich zdraví. Zemědělci by měli mít prospěch jak z ekosystémových služeb, tak z rozpočtu. Pak je zde šance na rozvoj z hlediska obecně prospěšných situací a pozitivního přístupu. Myslím, že je naděje v každé zemi, dokonce i v zemích, kde lidé nechodí do přírody – jako v Řecku nebo v mnoha afrických státech. Myslím, že není potřeba vzdávat se, pokud jde o lidský zájem o přírodu.

Souhlasíme, že je šance na změnu přístupu, protože i teď zemědělci chtějí chránit přírodu a chtějí pěknou krajinu atd., ale aspoňco my víme, jsou často omezování pravidly, která jsou jim ukládána, a nedělají prospěšné věci mimo tato pravidla, protože jsou jimi omezování. Co si o tom myslíte?

Musím se vrátit na úplný začátek našeho rozhovoru, kdy jsem řekl, že flexibilita je jak pozitivní, tak negativní. Dovoluje lidem konat špatně, ale také dovoluje konat dobře. Jsem si dobře vědom situací, kdy nedostatek flexibility a příliš náročná

pravidla způsobily poškození životního prostředí. Nejjasnějším příkladem je právě Česká republika, kde všichni zemědělci zapojení do agro-environmentálních opatření, opatření na travních porostech, musí pokosit své plochy ve stejnou dobu. Je to směšné pravidlo, které je špatné z jakéhokoliv ekologického pohledu. Různí živočišné vyžadují různá prostředí. Pokud rušíme základní heterogenitu individuálních rozhodnutí jednotlivých zemědělců, ve skutečnosti je nutíme využívat intenzivní nástroje. Vláda v ČR - ale ČR není zdaleka jediným příkladem - prosazuje homogenizaci přísnými pravidly. Měli bychom přesně určit, kolik musí zemědělec nechat nepokoseno v rámci určitého území a také kde. Ale na druhé straně, pokud klademe příliš mnoho požadavků na zemědělce, a to je přesně to, proč jsme napsali náš článek, může to působit škody. A to je důvodem, proč prosazujeme zvyšování povědomí mezi zemědělci, zvyšování angažovanosti mezi nimi. To je něco, co musíme každý dělat na úrovni své země, i na místní úrovni, kde pracujeme. Náš článek byl primárně a především určen EU a vládám, protože EU musí postihnout zastřešující aspekty, proto byla přece založena. Pokud EU nevytvoří tyto zastřešující postupy, aby poskytla vládám bezpečnou síť, tak jim škodí. Například požadavek EU na střídání plodin je mít dvě plodiny na ploše 2 - 30 ha a tři plodiny na ploše nad 30 ha. Co je reálné průměrné číslo v ČR? Je to 4,14 v zemědělských podnicích nad 30 ha a 2,8 na plochách mezi 10 a 30 ha. A to je pouze průměrné číslo, které nebere v úvahu, že EU také počítá letní a zimní plodinu jako dvě, což v podstatě dovoluje zemědělci mít monokulturu a dostávat za to peníze v rámci opatření, která mají vést k ozelenění (greeningu). Pokud tedy vláda a EU nastavuje limity pod úroveň toho, co je nutné pro ochranu přírody, působí škodu. A pokud se lidé chtějí chovat dobře a místo toho je po nich požadováno, aby se chovali špatně, pak evidentně nekonáme dobře. V rámci SZP jsou některé prvky, o kterých nelze říci nic jiného než to, že jsou špatné. Např.

opatření na podporu diverzifikace plodin musí být co nejdříve úplně přepracováno, protože potenciálně škodí. Co se týče

Populace modráška bahenního jsou závislé na zamezení odvodňování luk, které je navíc nutno pravidelně mozaikovitě kosit před dobou letu imág. Foto Zdeněk Hromádka

EFA, tam jde o rozhodnutí vlád a během pár let uvidíme, co udělaly. Ale doufám, že jsem teď lépe vysvětlil, proč vidím flexibilitu jako potenciální cestu ke zlepšení.

Předpokládáme, že tím nastavením postupů nemyslíte unifikaci podmínek pro celou EU. Jak je to s využitím konceptu travních porostů s vysokou přírodní hodnotou, tzv. High Nature Value grasslands (HNV)?

Připravili jsme k našemu článku doplněk. Existují postupy a opatření, nazývaná „tmavozelená“. To jsou opatření, kde je prokázáno, že podporují biodiverzitu. Definice HNV již existuje v rámci území soustavy Natura 2000. Není tedy třeba vymýšlet koncept, pouze jej aplikovat i mimo chráněná území. To vyžaduje pouze dobrou vůli ze strany vlády. Pokud to bude vláda vyžadovat, lidé to budou dělat. A ještě není pozdě. Můžeme začít

příští rok nebo za dva roky. Zejména z důvodu rychlé degradace travních porostů musíme tlačit na vládu, aby tak postupovala již nyní. EU vyžaduje mapování travních porostů. Naší úlohou je dohlédnout, aby se tak dělo zároveň s kvalitativními opatřeními. A pokud ne, ukázat, co jsou to kvalitní travní porosty. Mapujte travní porosty, ale nezapomeňte se zabývat jejich kvalitou. Jinak se započítá všechno, od ploch kompletně pokosených, které vůbec nepodporují biodiverzitu, až po extenzivní oblasti, které jsou z tohoto pohledu velmi bohaté. Každý ekolog a každý poradce může pomáhat v definování toho, co je dobrý travní porost a co ne. Jde pouze o to, zda vláda přijme takovou výzvu a skutečně tyto definice využije.

Jak hodnotíte Cross compliance - kontrola podmínek?

(smích) Cross compliance je výborný způsob, jak mít výmluvu, aby bylo možné přesunout peníze z jednoho místa na druhé a způsobit mnoho škody. Na druhé straně, mají i pozitivní aspekty. Například brání právním situacím, kdy zemědělec dělá jednu věc místo druhé nebo se snaží získat podporu ze dvou stran ve stejnou dobu. Cross compliance je důležitým nástrojem v evropské legislativě, ale musím říct, že já jsem ekolog, a když jsem se pokusil proniknout do Cross compliance, pouze jsem pochopil, že budeme muset vyhodnotit tento nástroj v rámci roku či dvou, až uvidíme jeho skutečné výsledky. Ne všechny země již odevzdaly informace o jeho implementaci, nebo přinejmenším já ještě nemám informace o tom, co která země udělala. Ale jsme si vědomi, že Cross compliance jsou využívány, zejména co se týče opatření na travních porostech, ke snížení požadavků na zemědělce. V Cross compliance vidím spíše riziko pro biodiverzitu. Budeme muset počkat na výsledky toho, co vlády udělaly, a pak to přinést právním expertům, aby zhodnotili, zda Cross compliance byly využity, aby skutečně maximalizovaly plochy, ze kterých profituje biodiverzita. Protože pokud tomu tak není, tak doslova

Greening - ozelenění SZP; obsahuje tři základní složky: diverzifikaci plodin, zachování výměry trvalých travních porostů a plochy využívané v ekologickém zájmu (EFA).

Kontrola podmínek - podmínění vyplácení přímých podpor a dalších vybraných dotací plněním standardů udržování půdy v dobrém zemědělském a environmentálním stavu, dodržováním povinných požadavků v oblasti životního prostředí, veřejného zdraví, zdraví zvířat a zdraví rostlin, dobrých životních podmínek zvířat a minimálních požadavků v rámci agro-environmentálních opatření; v ČR platí od roku 2009.

pozn. redakce

poškozují cíle pro ochranu biodiverzity pro rok 2020.

Rádi bychom se také dotkli lesnických opatření v Programu rozvoje venkova. Jsme zklamáni návrhem českých opatření v novém programovém dokumentu. Jaká je obecná zkušenost s těmito opatřeními v EU?

Tady už se pohybujeme mimo článek, který jsme publikovali. V našem materiálu jsme se rozhodli nezacházet do lesnických opatření. Pokud se ptáte na můj názor jako experta na ochranářskou biologii, pak moje odpověď je, že příští věc, na kterou se zaměříme, bude lesnictví

ry 2000, máme tu možnost chránit les (a já znám případ Šumavy, kde je vládou prosazována špatná definice lesa) a měli bychom být na vládu přísní a požadovat, aby používala definici lesa ze směrnice o stanovištích. V rámci EU musíme usilovat o přirozené lesy (low-intervention forests), jinak zapomeneme, že máme nějaké kvalitní přirozené dlouhověkové lesy dokonce ve středu Evropy, třeba v Bavorském národním parku nebo národním parku Šumava. Navštívil jsem tento park před dvěma lety jako součást Komise pro politiky Společenosti pro ochranářskou biologii a musím přiznat, že šlo o jednu z nejhorších lesů, jaké jsem viděl za

ring ekologické a ekonomické efektivity – a vlastně nejen v SZP, ale ve všech dotačních schématech a politikách.

Na to bych odpověděl, že nevím, jak může někdo řídit bez palubní desky. Když dojde na SZP a obecněji na ochranu přírody, plýtvali bychom, domnívám se, naším úsilím, časem a penězi, pokud bychom se domnívali, že získáme dostatek informací tím, že budeme platit odborníky. Mým názorem je, že skutečná budoucnost v získání dostatku informací a zefektivnění SZP a dalších politik spočívá v posílení postavení lidí a zapojení občanů. Poslat lidi ven – to je jediný způsob, jak můžeme umožnit kontakt lidí a přírody. V dnešní době více než 50% lidí žije ve městech, lidé nevědí, co jim příroda přináší. Jsem koordinátorem programu monitoringu motýlů, který začal v roce 2009, vidím, jak jsou lidé nadšeni, jak vláda ochotně spolupracuje, a sleduji rozšíření programů monitoringu již do více než 20 zemí. V zapojení lidí je velký potenciál – do městského monitoringu, do monitoringu farem, do monitoringu chráněných území za účasti odborníků, vědců, občanů, zemědělců, ale třeba i zástupců veřejné správy. Musíme jít ven a přijmout fakt, že ve skutečnosti nevíme, co je správně nebo špatně v tom smyslu, že existuje mnoho plodin a stanovišť, velmi mnoho druhů a lepší porozumění důsledků našeho experimentování na planetě Zemi vyžaduje, aby co nejvíce lidí chodilo ven a sbíralo informace. Nemáme totiž informace o výchozím stavu. V mnoha členských státech EU například zatím neprobíhá monitoring motýlů. Co třeba opylování? Víme, že včel ubývá, víme, že to má dopady na úrodu, na produkci, např. ve Velké Británii, kde je redukce úrody o 30% u plodin, které závisejí na opylování včelami a volně žijícími druhy, a my ve skutečnosti nevíme, jaký je stav jejich populací. V zásadě je to „občanská“ věda, která může být velmi efektivní. Stačí trocha peněz na koordinaci nebo několik lidí, vybudování několika portálů, aby bylo možné sbírat taková data. A já bych byl velmi rád, kdybych mohl i osobně podpořit takovýto vývoj v jakémkoliv zemi, která by o to měla zájem. V ČR, i kdekoliv jinde, by takové aktivity měly být podpořeny odborníky.

Děkujeme za Váš čas a za rozhovor.

Zemědělská krajina s rozptýlenými dřevinami. Foto David Pešek

a lesnická politika v EU. To, že neexistuje lesnická politika a neexistuje její směrnice, je dle mého názoru jedním z největších problémů, které v Evropě máme. Evropané obecně, a Západoevropané zvláště, zapoměli, co to les je. Důsledkem je, že dovolí definici lesa, která nemá s lesem nic společného. Definice podle SZP zní, že se jedná o plochu se stromy nebo s druhy stromů, které rostou nad pět metrů a pokrývají nejméně 10% této plochy. Co tato definice nezahrnula, a to účelově, je, že se nerozlišuje, zda jde o monokulturu nebo o vícedruhový porost. Slovo biodiverzita se v této definici vůbec nevy-skytuje, resp. termín druhová diverzita, a není zmíněno ani slovo „původní“ druhy. To znamená, že v podstatě můžete vysadit plantáž eukalyptů a ta se pak bude podle SZP počítat jako les. Myslím, že tím jsem řekl dost o tom, co SZP povoluje ve vztahu k lesu a lesnictví. Tento přístup způsobuje mnoho škody v ochraně přírody. Na druhé straně musíme mít na paměti, že ve směrnici o stanovištích máme definici lesa. Takže když mluvíme o územích Natu-

ry mnoho let. Byl jsem opravdu šokován, když jsem viděl, jak vláda povoluje velmi intenzivní management uvnitř národního parku, tedy místa, na jehož ochraně se shodla i veřejnost, EU i různé úřady, a mohu jen doufat, že vláda změní svůj přístup. Ale to je mimo článek, který jsme napsali, a možná námět na další.

Českým specifikem jsou rybníky. V ČR byly prozatím podporovány v rámci Operačního programu rybářství. Vidíte pro ně prostor v rámci SZP, zejména agro-environmentálních opatření?

V našem materiálu najdete i doporučení vztahující se k mokřadům a rybníkům. Je mnoho možností, jak dosáhnout lepší koherence rámcové směrnice o vodách, nitrátové směrnice a stávajících podmínek SZP v rámci aktualizované SZP. Ale nejsem seznámen se situací týkající se rybníků v ČR.

Nakonec bychom se rádi zeptali na monitoring, což je v rámci SZP také něco, v čem zatím selháváme – monito-

FÓRUM OCHRANY PŘÍRODY představuje svobodný myšlenkový prostor založený na aktivním přístupu, vzájemné toleranci a schopnosti účastníků shodnout se na konsensuálních výstupech.

FÓRUM poskytuje prostor k diskusi, předávání poznatků a hledání řešení v různých aktivitách ochrany přírody. Zajišťuje svobodné vyjadřování názorů svých členů bez politických či institucionálních vlivů.

Fungování je založeno na permanentní názorové platformě v rámci provozu internetových stránek, na pravidelném setkávání a vydávání tohoto časopisu.

PODPOŘTE NAŠI ČINNOST

Snažíme se naše aktivity poskytovat zájemcům zdarma, což se daří díky projektům a další podpoře. Do budoucna se ale neobejdeme bez Vaší pomoci.

Vaše příspěvky můžete posílat na účet 2200318661/2010, použijte variabilní symbol 333.

DĚKUJEME VÁM